Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД УНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 234 (18257) | 1989 оной октябриин 12, четверг | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси

ТОДОРХОЙ ХЭМЖЭЭНҮҮДЫЕ АБАХА

Сүлөөтэ экономико хадаа ямаршье «жолоогүй» экономико байха ёһогүй. Дэлгүүрэй тэнсүүригүй байдалын, саарһан мүнгэнэй үнэ, сэнгэй унаглын, экономическа үйлэ хэрэгүүдэй гуримшуулагдаагүй байдалын хангалгүй хойшолонгуудые олон миллион совет хүнүүд бэе дээрээ үзэжэ байна гээшэ. Эд бараанай, эдлэл хэрэгсэлнүүдэй рознично сэнгүүд түйлай ехээр, олохон ушарта үндэнэ баримтагүйгээр ургажа байна, зарим кооперативууд баяжалын ажал ябуулна гэжэ тэдэнэр тон зүбөөр гомдол барина.

Ушар нимэһэз гэдэргээ, зандаран зонхилогдын, бүруушаан хориглын ёно гуримуудта бусаха болоно гээшэ гүбди? Предприятинуудай экономическа бэз даанан байдалые зд хэрэглэгшэдэй, бүхы обществын социальна хамгаалалтагүй байлгатай яажа зохилдуулан табихаб? Эдэмнай эгээлэй юрын асуудалнууд бэшэ. СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сессиин октябриин 10-да болоһон заседани дээрэ олохон хүнүүдэй хэлэһэн үгэ соо эдэ асуудалнууд табигдаһан байгаа.

Хэрэглэмжын бюджедые тодорхойлдог эдэз хоолой зүйлнүүдэй да промышленна эд бараанай сэнгүүдые тогтонижоруулха, сэн тогтоолгые нарижуулха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай тогтоолой проект депутадуудай үзэмжэдэ табигдана гэжэ Кремль соо болоһон палатануудай үглөөнэй хамтын заседани дээрэ түрүүлэгшээр һууһан СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **А. И. Лукьянов** мэдэлсэ. Иимэ проект зохёохо даалгабари депутадууд долоон хоногой урда тэ СССР-эй правительствада үгөө һэн. СССР-эй Верховно Соведэй комиссинуудай тододхолгонуудые хараада абажа, энэ проект бэлдэгдэнэн байгаа.

Гэбэшье энэ асуудал тодорхой документнэ, тодорхой асуудалнаа холо саашаа гарана. Эд бараанай, эдлэл хоолой зүйлнүүдэй сэнгүүдэй хэмжүүргүй үргалга хадаа общественэн ажабайдалай эгээл хүндүүлэй газар болоно бшуу. Хүн үбдэхэдөө, хүл хөөрсэг болодог, аргалуулха, эмшэлүүлхые оролдодог гээшэ. Энэ талаар аша үрэ ехэтэй аргануудые бэдэхэдэ, депутадууд заримдаа ондо ондоо һанамжануудые халаһан байна.

Юрэнхыдөө ганса бэшэ, харин правительствын бэлдэнэн, ВЦСПС-эй дурадхалнуудай үндэнөөр зохёогдоһон хоёр проект зүбшэн хэлсэгдэнэн байгаа. Депутадуудай нэгэнэй һанамжын ёһоор, түрүүшынхинь энэ асуудалда демократическа ёһоор хандахые, хоёрдохинь захиргаанай хэмжээнүүдые абахые дурадхага.

Магад, эрид шууд хэлэгдэжэшье болоо, үнэхөөрөөшье, үгэ буляагдаата хөөрэлдөөнүүдтэ, ажабайдалдал адли, олзэб хараа бодолнууд тохёолдодог гээшэ. Дэлгүүр дээрэ эд бараанай эльбэг дэлбэг болоогүй байхадань, гол эд бараанай сэнгүүдые тогтоожо болохо юм гү? — гэжэ депутат **Н. И. Гриценко** тэмдэглээ. Һаяхан олон предприятинуудта үнэргэгдэйтэн шалгалта юумэнэй үнэ сэнгүүдэй гуримшуулагдаагүй байһые харуулаа гэжэ Ажалай, сэнгүүдэй ба социальна политикын асуудалнуудай талаар комиссиин түрүүлэгшэ мэдэгдэбэ.

Хэрбээ манай экономикын һүүлэй һарануудта хүгжөөгдэжэ байһан шэнгээр саашадаашье хүгжэхэ болоо һаань, дэлгүүр дээрэ юумэнэй сэнгүүд тогтонижоруулагдахагүй байна гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **Л. И. Абалкин** хэлэбэ. Үнэгүй эд бараа үйлэдбэрилэн гаргалга кабинетүүд соо бэшэ, харин ерэхэ жэлэй түсэбтэ даабаринуудые тодорхойлого ажалыа коллективүүдтэ болодог байна.

Үбдэшэлэн хойноо ергалуулхые оролдохо бэшэ, харин һэргылэмжын хүдэлмэри ябуулха шухала гэжэ депутат **В. И. Кириллов**эй хэлэһэниинь зүйтэй. Гол мүрэнние һэтэ тамарха гэбэл, һоёг бүргээһанда шаттагалдаһанай хэрэгүй гэжэ тэрэ хэлээ. Гарзатай предприятинуудые гүрэнэй бюджедэ гаргажа, тэдэнние өөнэдөө өөнэдыгөө хангалгада оруулхые депутат тодорхой хэмжэн болгожо, дурадхаһан байгаа.

Гэбэшье экономикын тулөөр байдалда өөнэдөө өөнэдыгөө хангалга юумэнэй сэнгүүдые улам дэбэргэхэ байна. Тобшолбол, хайшаашье харахада — хаа хаанагүй бэрхэшээл түбэгүүд ушарна. Нэгэ талаһаа, — хэрбээ мүнгэ һэлгэхэ тухай үрянуудые шагнаха болоо һаа, улам ехэ бэрхэшээл түбэгүүд ушаруулагдажа, гүрэн түрэдэ хүнүүдэй этигэл найдал эсэслэн һалаха байна. Нүгөө талаһаа хэрбээ юумэнэй сэнгүүдые олго хүдэлгөөгүй һаа, мүн л тиимэ үрэ дүн түйлагдаха бшуу. Эсэстэ магазинуудһаа эд бараан улам ехээр дэлгүүр дээрэ гаргагдаха байна.

Эгээл тиимэһээ гүнзэгыгөөр бодомжолгодоһон шухала хэмжэнүүдые абаха хэрэгтэй. Имагтал олон ондоо һанал бодол тон эльдэб янзын, заримдаа тад һөөргэ дурадхалнуудые абахые баадхана гэжэ депутадууд **А. Г. Журавлев, С. А. Шалаев, Р. А. Убайдуллаева, В. И. Самарин, А. Н. Саунин, В. С. Шевченко, Ф. М. Ьурлацкий** заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээ.

Юумэнэй сэнгүүд тухай асуудал хадаа эгээл шухала, эгээл орёо асуудалнуудай нэгэниинь болоно гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **Н. И. Рыжков** хэлэбэ. Энээн тушаа зүүн тээһэшье, баруун тээһэшье правительствые шүүмжэлнэ. Сэн тогтоохо талаар дэлгүүрэй хэрилсаануудта дүүрэн эрхэ олгохо хэрэгтэй гэжэ зариман бэадхана, тиигэбэл мүнгэн һангай-экономическа хүшэр хүнүүд байдалнаа гараха арга бии болохо гэжэ тоолоно. Бүхы юумэ зогсоохо, дэлгүүрэй хэрилсаануудые тогтоохогүй гэжэ нүгөө тала тоолоно.

Эдэнэй алинииньшье таарамжгүй байна гэжэ Совет правительствые толгойлогшо хэлэбэ. Энэ асуудалда болгоомжотой нарингаар хандаха хэрэгтэй. Тэрэнние үргэлжэ дээрэнь шиидхэхэ шухала гэжэ Н. И. Рыжков мэдэлээ. Имагтал иимэ хандаса правительствын проект соо табигданхай.

Мүнөө үеын экономическа байдалые гүримшуулха гээшэ ямар орёо бэрхэшээлтэй байһыень үгэ хэлэгшэ жэшээнүүдээр харуулаа. Байгша оной юһэн һарын туршада хүн зоной мүнгэн ашаг олзо 12,2 процентээр үргаа. Үшөө хэзээшье иимэ үргалта түйлагдаагүй юм. Энэ квартална продукциин үргалта 1 процент болоһон байна.

Юумэнэй сэнгүүдэй, ашаг олзын тэнсүүриин талаар ехэ хэмжээнүүдые дары түрөөр зохёожо, тэдэнние Верховно Соведэй үзэмжэдэ табихэ хэрэгтэй гэжэ Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ тоолоно. Тиихэдээ дан ехээр яарэһанай үлүү.

Удэшын заседани дээрэ энэ асуудалда тэхэрин бусаха гээд депутадууд зүбшөөбэ.

Кооперативуудай худалдалгын-наймаалалгын ажал ябуулгые, кооперативуудай хүн зонодо, эмхинүүдтэ худалдадаг эд бараанай (хангалгын) сэнгүүдые гуримшуулха тухай асуудал халуунаар зүбшэн хэлсэгдэ.

Орон дотор хонжоо наймаа эрид болгоулха шухала байнан тухай асуудалые хэншье буруушаабагүй. Тэд энэ талаар гансал кооперативуд гэмтэй гү? Тэдэнэй ажал ябуулые хайшан гэжэ гуримшуулалтайб? Энэ талаар элдэб һенамжануud хэлэгдээ.

Кооперативуудай худалдалгын-наймаалалгын ажал ябуулга тушаа али бүхы хэрэгүүд Кооперациин тухай Хуулида зүрюу харша байха ёһогүй гэжэ тогтоолой проектые бэлдэхэ худэлмэрнин бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ депутат **А. А. Собчак** тэмдэглээ. Яаралтай, бодолгүй алхамуud экономическа ехэ гарза хохидолдо хүргэхэдөө болохо байна. Гансал орон дотороһай бэшэ. Манай харилсаа тогтоодог кооперативуудай гадаадын худалдаа наймаанай харилсаануud таһалгдаха байна бшуу. Тиимэһээ мүнөө ямаршье шиидхэбэри абагүй, Кооперациин тухай Хуулида хубилалтануудые оруулхадаа, бүхы ажаглалтануудые, дурадхалнуудые хараада абабол, зүйтэй хэ.

«Арад зон хүлеэ хүлеэһээр эсэшоо!» «Кооперативуудай харилсаанай бүхы ажал ябуулые дары түрөөр хорихо хэрэгтэй!» — гэһэн тад ондоо һанал бодолгой байһаназ, депутат **Ю. В. Голик** мэдэлээ. Олониитын түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар бүхы кооперативуудые ноябриин 15 болотор бүридхэлдэ абаад, гүрэнэй сэнгүүдэһээ үлүүгээр худалдадаг бүхы кооперативуудай ажал ябуулые хорихые депутат **С. А. Шалаев** дурадхаба.

Орон дотороо болбосон һайн кооперациие хүгжөөхэ шухала гэжэ Хуулиин, хуули ёһоной ба гурим журамай асуудалнуудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ **С. С. Алексеев** мэдэлээ.

Хүнүүд кооперативуудые буруушаанагүй. Харин хонжоо наймаае буруушаана. Эгээл тиимэнээ кооператина, мүн гүрэнэй секторгэшье ажал хэнгүй, ашаг олзо абаха ябадалда эсэргүү хэмжэнүүдые абахые депутат **В. А. Тихонов** дурадхаба.

Манай хуулиин тогтууритай һайн байлгада хүнүүдэй найдалаа баралга эгээл ашуитай байна. Бидэ бүлтедэ хуули ёһото гүрэниие хамгаалнабди гэжэ депутат **С. Г. Лущиков** хэлэбэ. Кооперацы тухай Хуули баталан абаһанаһаа хойшо жэл хахадай үнгэрхэдэ, тэрэнэй зарим дүримүүдые абаха танагүй болоторнь хубилгаһанай хэрэггүй. Али бүхы талаһаа хаража үзэгдэнэн шиидхэбэриинүүдые абахыень депутат **А. Д. Сахаров** хуули гаргагшадые үргалба.

Дурадхалнууд болон ажаглолтануудые хараада абажа, удэшын заседани дээрэ энэ асуудалаар тогтоол баталха тухай хөөрэлдөөнүүдтэ хабаадагшад үгэсэ ойлголсоһон байгаа.

Депутадуудай гуйлтаар Закавказиин түмэр замай транспорт дээрэхи байдал тухай правительствын мэдээсэл шагнагдаа. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **Л. А. Воронин** мэдээсэл хэбэ.

Правительствын мэдээсэлые анхаралдаа абажа, түмэр замай транспортын һаатөлгүй хүдэлмэриие хангахын тула СССР-эй Верховно Совет Азербайджанай болон Арменийн гүрэнэй засагай ба хүтэлбэрилгын зүргаануудай урда бүхы шухала хэмжэнүүдые абаха эрилтэ тебяед, энэ хэрэгтэ үргэнөөр хабаадаха урматайгаар хоёр республикын депутадуудта хандаа. Энэ талаар хүдэлмэрээ үргэлжэлүүлхыень СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгадаа.

Эд хэрэглэмжын дэлгүүрые тогтууритай болгохо, сэнгүүдэй хойноһоо гүрэнэй хиналтые шангадхаха талаар нэмэлтэ хэмжэнүүдтэ хабаатай СССР-эй Верховно Соведэй тогтоол үдэшын заседани дээрэ баталагдан абтаа. Энэ асуудалаар өөнэдынгөө дурадхалнуудые 1989 оной ноябриин 1 болотор сессиин үзэмжэдэ табихыень тус документээр СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгадаа.

Удаань кооперативнуудай худалдалгын-наймаалалгын ажал ябуулгые, хүн зондо кооперативуудай худалдадаг эд бараанда (хангалгада) сэнгүүдые тогтоолгые гуримшуулха тухай тогтоолой проектые зүбшэн хэлсэлгээ парламентаринар үргэлжэлүүлбэ. СССР-эй правительство Верховно Соведэй комитет болон комиссинууд энэ асуудалаар үгэ буляалдаата хөөрэлдөө хэһэн байгаа. Энээн тухай тогтоол хоёр палатын депутадуудай дуугаа үгэлгөөр баталагдан абтаа. Заһабаринууд болон тодорхойлолтонуудые хараада абажа, бэлдэдэһэн документын проект ерэхэ неделиин эхиндэ палатануудай үзэмжэдэ табигдэхаар багсаамжалагдана.

Үшөө нэгэ шухала хуулиин проект-союзна республикануудта экономико болон социальна һалбэриие хүтэлбэрилгын юрэнхы эхин тухай—Верховно Соведэй анхаралда табигдаба. Эртээнһээ бэлдэгдэнэн документтэй депутадууд танилсаһан байгаа. Энэ хуулиин проект хамтын ажалай үрэ дүн болоно. Тэрэ республика, нютаг бүхэнэй һуудал байдалда, экономикодо хабаатай хуулиин проект мүн.

Экономическа эрид реформын таһаршагүй хубинь болохо хуулиин проект тухай хэлэхэ зуураа, социалис предприяти, зоори, газар, арендэ болон налогой ниитэ нэгэн гурим тухай СССР-эй Верховно Соведтэ һаяхан оруулагдаһан хуулинуудай проектнүүдтэй хамта хаража үзэхэ хэрэгтэй гэжэ правительствын элидхэл хэһэн СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **Л. И. Абалкин** онсолон тэмдэглэбэ. Юуб гэбэл, эдэ проектнүүд мүнөөнэй шатедахи хүтэлбэриин ба ажахы эрхилэлгын бүхэли арга оньһо байгуулна. Политическэ реформо хүгжөөлгдэдэ, бүхы шатенуудта Соведүүдэй дүүгэн засаг батадхалгада, Соват гүрэнэй федеративна байгууламжа шэнэдхэлгэдэ түс хуули шэнэ янзын экономическа үндэнэ һуури табиха үялгатай.

Түс документтэй танилсуулха зуураа, энэ шэнэ хэрэгтэ дүнгүүд дары түйлагдажа эхилхэ гэжэ бодоһоной хэрэггүй гээд элидхэлшэ депутадуудта һанууулаа. Ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ болоно.

Экономическа түлхисэнүүдэ гол түлэб хэрэглэхэ, ажахын тоосооной харилсаанууде набтэрүүлхэ, түбэй болон союзна республикануудай хоорондохи харилсаанууде һайжаруулха гээд хараалагдана гэжэ Л. И. Абалкин онсолон тэмдэглэбэ. Өөнэдөө өөнэдыгөө хүтэлбэрилгые, бэеэ даанхай байдалай бүхы аша түйлые хэрэглэхэ, хүргэлтынгөө асуудалнуудые өөнэдөө шиидхэхэ арад бүхэнэй эрхые социалис федеративнымын гүл өөнүүдтэй, республикануудай һайн дураараа нэгэдэлгын үндэнэ һуури дээрэ хамтын бүхы зорилгонуудые шиидхэлгэтэй таарууулаар бэелүлхэ тон шухала. Союзай болон республикануудай эрхэ мэдэлые ба уялгануудые элэер тодорхойлхо гол зорилго эндэнэ уламжалан гарана.

Территориальна хүтэлбэриин шанарай талаар шэнэ арга очьһоч хадаа хүгжэлтын региональна эрхэ нухэсэлнүүдые, союз дотор ажалай хубаарилгын ба хамжаанай булюу таланууде эдэбхитэйгээ хэрэглэхэ эзэргэтэй. Ороной үйлэдбэрилгын хүсэнүүд али алинда таарууулаар тодхогдохо эзэргэтэй. Богонёор хэлэхэдэ, түс хуули хүтэлбэриие хизаарлаха зуураа, шэнэдхэгдэнэн федерациин хэмжээгээр манай ороной социальна болон экономическа хүгжэлтын ниитэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ бүхы республикануудай хүсэлэл ороллогонуудые нэгэдхэхэ гэжэ хараална.

КПСС-эй ЦК-гай сентябриин Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хэлэһэн түгэсхэлэй үгэ соо эдэлэһэн уряае элидхэлшэ дэмы һануулаагүй: «Хүлеэгээд үзэебди, ёһотой, булюу һайн байдалтай федерацида үшөө ажаһуужа үзөөгүй бшуубди. Тиигэһээр һанаа зобооһон асуудалнууд шиидхэгдэжэ болохо гэжэ бодоноб».

Хуулиин проект соохи зөөриин асуудалда хандаса тухай хэлэхэдээ, федераци нниитэ союзна зөөригүй байха аргагүй, мүн нөөсэнүүд, гол фоннуud болон бусад объектнүүдтэй байха эрхыень мэдэрэгүй һаа, союзна республикын арадай ажахые хүгжөөжэ болохогүй гэжэ элидхэлшэ зааба. Энээнһээ уламжалан, арадай бүхы ажахын ажал ябуулгые, ороной экономическа бэеэ даанхай байдалые лаб хангаха, түлишын-эльшэ хүсэнэй, металлургическа, химико ой модоной, машина бүтээлгын комплекснуудай продукцяар бүхы республикануудай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха гол һалбаринууд союзай зүгһөө хүтэлбэрилэгдэхэ гээд проектээр хараалагдана.

Гэхэтэй хамта түс документ соо союзна республикануудай ажахы эрхилэлгын оршом горитойгоор үргэдхэгдэхоор хараалагдана. Хүдөө ажахын, барилгын (тусхай министерствануудһээ гадна), худалдаа наймаанай предприятинууд болон эмхи зүргааануud тэдэнэй мэдэлдэ дуулһан дамжуулагдаха. Ой модоной, целлюлозно-саарһанай болон модо болбосоруулгын промышгечностиин, барилгын материалнуудай, промышленностиин, хүнгэн промышленностиин предприятинуud болон эмхи зүргааануudай горитой хубинь союзна республикануудай мэдэлдэ үгтэхэ.

Республиканска да нютаг мэдэлэй предприятинуудта бүхыдөө арадай хэрэглэмжын бүхы эд бараанай 70 шахуу процентынь, худөө ажахын бүхы продуктнууд үйлэдбэрилэгдэхэ, Республикануud капитальна һомолоттонуудай гурбанай хөөр хубиие мэдэжэ байха. Арадай ажахын гол фоннуудай юрэнхы хэмжээнэй 70 шахуу процентнь тэрэнэй мэдэлдэ байха.

Федеративна гүрэнэй эрхэ байдалда бюджетно-финансовая урьһаламжын ба мүнгэнэй системые, налог тохолгые, үнэ сэнгүүдые бии болголгые гуримшуулха методологическа нниитэ нэгэн гол ёһонуудые ороочой Верховно Совет гү, али СССР-эй Арадай депутадуудай съезд тодорхойлхо эзэргэтэй гэжэ батаар этигэжэ байһан тухайгаа Л. И. Абалкин хэлээ.

Дотоодын экономическа политикые абажа үзэхэдэ, валютын, тамуужанай ба налогой нниитэ нэгэн гуримтай байха, ороной дотоодын дэлгүүрые хохидуулжа байгаад, эд бараа годаадын худалдаа наймаанда гаргахагүй гээд элидхэл соо тэмдэглэгдэнэ. Проектын ёһоор, республика өөрөө мэдээд, годаадын экономическа эмхи зүргааануудые байгуулха, годаадын аяншалга, хилэ шадарай худалдаа наймаа хүгжөөхэ, годаадын фирмэнүүдэй, банкнууд болон эмхи зүргааануudай түлөөлэгтэ эмхинүүдые байгуулха аргатай гэжэ онсолон тэмдэглэгдэнэ.

Хуулиин тус проектыг байһан соонь дэмжэхэ дурадхалтайгаар элидхэлшэ правительствын зүгһөө парламентда хандаа. Арадай депутадуудай ажаглалтануud болон дурадхалнууд хараада абтажа, тус документ ноябриин 1 болотор хүсэд болэн болгогдохо гэжэ мэдүүлбэ. Ерэхэ долоон хоногой эхээр элидхэл зүбшэн хэлсэгдэхэ гэжэ шиидэгдэнэ.

ДААБАРЯА ДҮҮРГЭБЭ

Байгша ондо үнэн бүриһөө дунда зэргээр 2500 килограмм һүүаха гэһэн һайшаалтай үүсхэл гаргаһан манай ажахын һүүалиин цехэй худэлмэрилэгшэд хэлэһэндээ хүрэхын тулөө эдэ үдэрнүүдтэ ороллогло гаргаа ажаллана. Үнгэрһэн юнэн һарын дүнгөөр фермэнүүдэй коллективүүд энэ хараада хүрэжэ чадаашьегүй һаа, октябрь һара соо тэрэнээ амжалтатайгаар бэелүүлхэ арга болоомжотой болонхой.

Нэгэдэхи отделениин Наринай фермын малшад сентябрь һарын тэн багаар һүүаха жэлэйнгээ даабари дүүргэһэн тухайгаа элидхээ һэн. Эдэнэр байгша ондо фермээрээ 3760 центнер һүүаба байбал, тэрэнээ үнгэрһэн һарын 15-да амжалтатай бэелүүлээ гэхэ гү, али 3878 центнер һүүаажа шадаа. Иигэжэ наринайхид түсэбөө 103 процент дүүргэһэн юм. Тэдэнэр үнэзн бүриһөө дунда зэргээр 2423 килограмм һүүабажа амжаа. Иимэ амжалта түйлаһан коллективтэ совхозой дирекциин, партийна, профсоюзай болон комсомолой организацинуудай зүгһөө амаршалгын бэшэг эльгээгдэнэн байна.

Энэл отделениин Баруун-Торийн һүүаалиин фермын һаалишад үнгэрһэн хугасаа соо үнэзн бүриһөө 2320 килограмм һүүаажа, бааһал жэлэйнгээ үйлэдбэриин даабари дүүргэхэ дүтэлнхэй.

Иимэ үндэр дүн хаанаһаа эхитэйб гэбэл, эдэ коллективүүд ажалаа түрүү онол аргаар—хамтын подрядай гуримаар эрхилнэ. Һаалиин малай ашаг шэмыень нэмээхэ талаар ажахы дотор тодорхой худэлмэри ябуулагдадаг болонхой. Үбэлэй һарануудай туршада һаамхай үнэзд һайн шанартай тэжээлээр хангагдана.

Намарай эдэ үдэрнүүдтэ фермэнүүдэй коллективүүд һүүали доошолуулхагүйе ехэл ороллоно. Үнэзд таряанай поли дээрэ адуулагдана.

Манай нэгэдэхи отделениин малшад энэ жэлдэ гурбан мянгатанай хилэ дабажа гараха аргатай. Тиимэһээ бидэ мүнөө энэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые абажа байһанаа мэдүүлнэбди.

Н. ИГОШЕВ,
Зэдын районай Оёорой совхозой парткомой секретарь.

Улаан-Удын судна бүтээлгын заводой 3-дахи цехтэ Алексей Замаганович Николаев токарёор худэлжэ эхилһэзр нилээд үнинэй. Дүй дүршэлтэй худэлмэришэн хаанаа бүриингөө даабаринуудые хододоо холо үлүүлэн дүүргэдэг. Цехэй худэлмэришэдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ дээдэ гарай токарь эдэбхитэйгээр хабаадахадаа, саг үргэлжэ эрхимлэдэг, заводой хүтэлбэриин зүгһөө нэгэтэ бэшэ урмашуулагдадаг байха.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. З. Николаев ажалдаа.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

САГАЙ ЭРИЛТЭДЭ ХАРЮУСАНА ГҮ?

Партиин Хориин райкомой эзлжээтэ пленум боложо, тэндэ «КПСС-эй XXVII съездын, Бүхэсоюзна XIX партийна конференциин шидхэбринүүдые бэелүүлхэ талаар «Удинская новь» газетын хүдэлмэри тухай» асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Газетын редактор партиин райкомой гэшүүн Е-Д. Б. Манзаев тус асуудалаар элидхэл хэбэ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ Хүлэй совхозой парткомой секретарь К. Д. Турчин, Дээдэ-Тайлсын совхозой директор П. П. Помуран, районой үдэшын ба заочно hургуулиин директор В. В. Федоров, арадай депутадуудай районно Советэй гүйсэдкомой эрдэм hуралсалай таhагые даагша Б. С. Шойнжонов, «Георгиевский» совхозой Ашангын фермын арендэ онол аргаар хүдэлдэг hү haалинин звеное хүтэлбэрилэгшэ О. А. Катин, партиин райкомой секретарь Ю. Ж. Дашиев, партиин обкомой хэблэлэй секторые даагша Б. Н. Дамбаева болон бусад хабаадаба.

Партиин райкомой пленумдэ бэлэдхэлэй хэгдэжэ байхада район соогуур ябахадаа, ажалша коллективүүдтэй, зонтой хөөрэлдэгдөө. «Шэнэ Үдэ» газетэ тухай hанамжануудаа хэлэхыень гуйhан байнаб.

— hүүлэй жэлнүүдтэ манай районой газетэ яhала hонирхолтой болоо. Хүдөөгэй зоной hонирхон уншамаар материалнууд тэрэнэй хүудэhануудта толилогдоно. Энэнь hаин гэшэ ааб даа. Гэбшье Советүүдэй, профсоюзай ажабайдал тухай мэдээсэлнүүд үсөөнөөр толилогдоно. Эндэ бидэшье өөhэдөө эзмэтэй байнабди. Манай талаhаа статья бэшэгдэнэгүй. Залуушуул тухай, тэдэнэй ажал хэрэгүүд тушаэ уншаха юумэн бүришье хомор агша,— гэжэ Хүрбын совхозой профкомой түрүүлэгшэ В. Н. Нимаев хөөрэлдэхэдэмнай хэлээ hэн.

— Манай район дотор бага hууринуудые hэргэлэн хүгжөөхэ асуудалнуудта онсо анхарал хандуулагдажа эхилээ. Газетымнай хүудэhанууд дээрэ хүдөө hууринуудай хүгжэлтэдэ зорюулагдаhан бага, ехэ статьянуудай толилогдожо байhандань баяртайбди. Зүгөөр байгаали хамгаалха тухай саг үргэлжэ бэшэдэг болоо haань, бидэ уншагшад ехэтэ баясаха бэлэйбди. Газетын журналистнуудай дундаhаа Ш. Бадарханов, Л. Цыремпилов гэгшэдэй бэшэhэниие hонирхон уншадагби. Уншахада хүнгэнөөр, hайнаар бэшэгдэнэй байдаг, — гэжэ Аnаагай совхозой Буламай тракторно-таряан ежалай бригадые хүтэлбэрилэгшэ Б. Д. Дамбаев хөөрэнэ.

— Мүнөө манай орон дотор кацинуud хоорондын асуудалнуудта өхэ анхарал хандуулагдана. Радиогоор энээн тушаа дамжуулганууд хэгдэнэ, хөөрэлдөөнүүд үнэргэгдэнэ, телевиденэршье харуулагдана. Партикмнай Центральна hомитет түүхэй удхатай документүүдые баталан абана. Тэдэниие зүбшэн хэлсэлгэдэ зон олоороо хабаадалсана гэжэ мэдэнэбди. Энэ асуудалаар манай районой газетэдэ юундэ бэшэгдэнэгүй гээшэб? Үндэhэ яhатанай харилсаануудай талаар манайшье эндэ хэлэгдэхээр юумэн бии гэжэ hананаб. Эдэ бүгэдэ тушаэ hонирхолтойгоор, олоной анхарал татамаар бэшэмээр байгаа,— гэжэ уншагша, ажалай ветеран, ажахынууд хоорондын нүүдэл-синьhожоруулагдамал колониин жолоошон Н. Балсамбуев хэлэбэ.

— Мүнөөнэй эрилтэнүүдые хараадаа абан, бидэ газетынгээ хүдэлмэриие хүбилган шэнэдэжэ байнабди. Район дотор боложо байhан үйлэ хэрэгүүдые гүнсэгыгөөр, бодото байдалтай нягта хэлбоотойгоор харуулхын тула редакциингаа таhагуудые хүбилгаабди. Урдэндаа партийна таhаг гүүлэдэгнай мүнөө ниитэ-политическэ, бэшэгүүдэй — социально-хүгжэлтын, хүдөө ажахын таhаг — агропромышленна гэжэ нэрлэгдэдэг болоо. Мүн экономикын таhаг эмхидhаа, ехэл hайн байгаа. Партиин обком, хэблэлэй, полиграфиин болон номой худалдаа наймаанай талаар Буряадай АССР-эй гүрэнэй комитет энэ асуудал хаража үзөөд, зүбөөр шидхэхэ бэзэ гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ.

— Манай районой газетэ хүбилган шэнэдхэлгын мүнөө сагай эрилтэнүүдтэ харюусана гү? hүүлэй үедэ районоймнай газетэ яhала hонирхолтойгоор гарадаг болоо. Хүдөөгэй ажалшадай хэрэгүүд hайшаамаар бэшэгдэнэ, дүтүү дундануud шүүмжэлэгдэнэ. Худалдаа наймаанай, гэр байраар хангалгын асуудалнууд зүбөөр шүүмжэлэгдэнэ. Журналист Бадарханованай шүүмжэлхы удхатай статьянуудые hонирхон уншадаг байнабди. Зүгөөр тиимэшүү юумэнүүд хоморой хомор,— гэжэ Хүлэй совхозой парткомой секретарь К. Д. Турчин элидхэл тушаа үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

— Манай газетэ, минии hанахада, хүбилган шэнэдхэлгын эрилтэнүүдтэ таарама, харюусамаар статьянуудые үшөөл үсөөнөөр гаргана. Тэрэнэй хүудэhанууд дээрэ алдуунууд олоор ушардаг. Партиин райкомой пленумүүд, районно Советэй сессинүүд болон элдэб суглааануудhаа хэгдэhэн тоосоонууд соо алдуунууд дайралдана. Хүнүүдэй нэрэ, обогууд буруугаар бэшэгдэнхэй байдаг. Иимэшүү юумэнүүдтэй эбсэжэ болохогүй. Газетэдэ юундэ hургуули бэгатэй хүнүүд худэлхэ болоо юм? Мүнөө дээдэ hургуулитай, тусхай мэргэжэлтэй хүнүүд олон болонхой ха юм. Тэдэнэй дундаhаа шэлэн абахада, яахаб? Газетын редакци эдир бэшэгшэдтэй холбоо барисаатай боложо, тэдэниие заабол hурган хүмүүжүүлхэ өөhотой,— гэжэ В. В. Федоров хэлэбэ.

— Хэблэлэй харюусалгын улам дээшэлжэ байhаниие хараада абаха хэрэгтэй. Энэ талаар манай редакциин хэжэ байhан ажалай hайн талые тэмдэглэмээр. Зоной ажабайдалтай танилсажа, тэрэниие даамайгаар газетын хүудэhанууд дээрэ харуулха гээшэ тиимэшье хүнгэн хэрэг бэшэ,— гэжэ Дээдэ-Тайлсын совхозой директор П. П. Помуран хэлээ. — Газетын худэлмэрилэгшэд ходо хүдөө нютагаар ябажа, хүн зонтой уулзажа, hонирхолтой зүйлнүүдые толилжо байха эзргэтэй. Гэхэтэй хамта, нэрэ, обогуудые, дүрэ зурагуудые харуулхадаа, бэшэхэдээ, айхабтар ехэ алдуунууд гаргагдана. Тэдэниие заабол усадхаха хэрэгтэй.

— Урид үгэ хэлэгшэдэй тэмдэглэhэн юумэнүүдые зүбшөөнэб. Газетэдэ үзэгэйшье, удхыншье алдуунууд олоор дайралдана. Мүнөө сагта тиимэ юумэн огто дайралдаха өөhогүй ха юм. Алдуунуудай түлөө хэн харюусаха өөhотойб? Тиихэдэ түрэлхи хэлэ шудалалгада анхарал табиха хэрэгтэй. Бидэ буряадуud өөрынгөө хэлэ муугаар мэдэнэбди, арай шамай хөөрэлдэнэбди,—гэжэ арадай эрдэм hуралсалай районно тапагые даагша Б. С. Шойнжонов хэлэхэ зуураа, манай районой хүн зоной тоогой 5 процент татаар үгсаатан болобо. Эдэнэр тухай багаар бэшэнэбди,— гэбэ.

—«Шэнэ Үдэ» газетын редактор Манзаевай хэhэн элидхэл шагнаад байхсдаа, партиин райком өөрынгөө органой хүдэлмэри саашадань hайжаруулха хэрэгтэй онсо анхарал табидаг юм байна гэжэ ойлгонобди. Редакциин түсэб квартал бүхэндэ партиин райкомой бюро дээрэ харагдажа, баталагдадаг заншалтай. Гэбэшье тэрэ түсэб соо хараалагдаhаниинь хүсэд бэелүүлэгдэнэгүй. Тэрэнэй дүүргэлтын хойноhоо хиналта табигдэнагүй. Газетэдэ толилогдоhон материалнуудай ехэнхи хубинь хүдөө ажахыда зорюулагданхай байна. Соведүүдэй, профсоюзай, комсомолой ажабайдал муугаар харуулагданэ. Нацинууд хоорондын асуудалаар пэртиин ЦК-гай платформо, Совет Прибалтикын республикануудта боложо байhан үйлэ хэрэгүүд тушаа нэгэшье материалнууд, ажалшадай hанамжа дурэдхалнууд толилогдоогүй. Иимэшүү дутагдалнуудаа дары усадхаха тухай партиин обкомой секторые даагша Б. Н. Дамбаева хэлээ.

Пленум хэлсэгдэhэн асуудалаар тогтоол баталан ебаба.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

Эдеэ хоолой программа—бүгэдэ арадай хэрэ

АМАНДАА ОРОhЫЕ ХЭЛЭЭРЭЭ ТҮЛХИhЭНДЭ

Хото городуудта, хүдөө нютагуудташье хүн зондо хэрэгтэй эдеэ хоолой зүйлнүүд дуталдана. магазинуудта, дэлгүүр дээрэшье хүнүүдэй худалдажа абаха юумэн хомор гэжэ үдэр бүри хэлсэнэбди, гомдонобди.

Мүнөө СССР-эй Верховно Советэй намарай сесси дээрэ эдеэ хоолой асуудал баhал үшөө дахин айхабтар хурсаар табигдажа байна.

Хэды тиигэбэшье хүнүүдэй эдихэ юумэнэй тэнгэриhээ өөрөө адхаршаха бэшэ хадань, республика, область, хизаар, нютаг бүхэн даб дээрэ өөhэдынгөө арга боломжонуудые гүйсэд элсүүлэн хэрэглэжэ, эдеэ хоолоор хангалгые али болохоор hайжаруулха өөhотойнь бултанда мэдээжэ. Тезд тиимэ оролдолго үшөөл бодотоор гаргагданагүй ха юм даа.

Жэшээнь, тахяагай үндэгөөр хүн зоние хангалгые абаад үзэе. hүүлэй жэлнүүдтэ манай республикада промышленна аргаар шубуу үсхэбрилгэ нилээд хүгжөөгдэжэ, шубуушадай оролдосотой ажалай ашаар магазинуудта, ниитын эдеэ хоолой эмхинүүдтэ тахяагай үндэгэн таналдахаяа болёо. Нёдөндэ гансахан Сотниковой шубуунай фабрика 103 миллион үндэгэ худалдаа юм.

Тиимэhээ шубуу үсхэбрилгын Буряадай үйлэдбэриин нэгэдэлэй КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Советэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай дамжуулгын Улаан-Удэ хотын Советскэ райондо зоной элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануud үсөөн юм. hунгалтын урда тээхи үедэ депутадта кандидадуудтай уулзахадаа, эмшэлэлгын объектнүүдые, эгээл түрүүн хүүгэдэй больница барихаа захил үгтэдэг hэн. Тэдэнэй захилда анхаран, Кяхтинская үйлсэдэ оршодог хүүгэдэй больницада залгалаа барихаа шидхэбэри абтаhан байна. Тиигэжэ «Улан-Удэтрансстрой» трестын барилга хабсаралгын 397-дохи поездын коллективтэ барилга хэхыень даалгагдаа hэн. Тус поездын Николай Кузьмич Левшинэй хүтэлбэрилдэг комплексно бригадын коллоктив байгша оной июль hара соо залгалаа бэрижа эхилээ бэлэй.

— Манэй бригада комплексно hэн тула хүн бүхэнэй—шулуушанай, бетонщигой, модошо дарханай, электро-гагнуушанай худэлмэри адли тэгшэр хэжэ шадаха болонхой. Зунай дулаан сагта барилга-хабсаралгын ехэнхи худэлмэри хэхын тула хоёр халаасай туршада ажаллаабди. Барилгын материалнуудай, илангоя хирпичиисын дуталдажа байгаашье hаань, энэ хугасаада ехэнхи худэлмэриеэ хэжэ шадаабди,— гэжэ бригадир Н. К. Левшин хэлээ.

Эбтэй энэ бригадада 35 хүн худэлдэг байна. Поездын бүсад бригадануудтай адли тэдэнэр ажахын тоосооной гуримаар ажаллана. Энэ гуримда ороходоо, эсэгэй үндэр дүнгүудые туйлаха гэжэ оролдоно. Барилгын хамаг материалнуудые гамтайгаар гаргажа, алмалта хэнэ. Бригадын үнинэй гэшүүд—шулуушад Борис Коваленко, Олег Батудаев, Валерий Логовских, Леонид Москалев, модошо дархан Александр Зубков, кранай жолоошон Ольга Чебунина, гагнуушан Владимир Ошоев, Константин Нечаев болон бүсад hайн шанартайгаар барилга хэжэ, социалис мүрысөөндэ шалгарна. Тэдэнэрэй бүтээсэтэйгээр ажаллаhанай ашаар больницын торхо октябрь соо баригдажа дүүргэгдэхэнь. Мүнөө тус объектын түрүүшын дабхарта штукатуршэрдэгшэд худэлжэ эхилбэ.

— Хараалагдаhан саг соонь ашаглалгада тушаажа шадабалнай, эндэ 60 хүүгэд нэгэ доро бэзэ аргалуулха аргатай болохо. Тиимэhээ хүн бүхэн оролдосотой hайнаар худэлжэ, халаан бүрингөө даабари үлүүлнэ — гэжэ бригадир Н. К. Левшин хэлээ hэн.

Н. К. Левшин үнинэй бригадаа шагнагдаhаниинь гайхалгүй байгаа.

Гэбэшье тахяагай үндэгэндэ «бүхэшөө» юм гү, али энэ продукци дан элбэг болошоно аа гү гэжэ айгаа юм гү, юрэдөөл, худалдаа наймаанай эмхинүүд шубуушадай үйлэдбэрилhэн үндэгые ехэл шархуугаар абадаг болоо. Тусхайлбал, урид баталагдаhан хоёр талын (контрактциин) хэлсээнэй ёhоор маней Сотниковой шубуунай фабрика энэ жэлдэ эдеэ хоолой 37 предприятида 108 миллион үндэгэ, 10 мянган центнер тахяагай мяха үгэхэ зэргэтэй байгаа. Үнэрhэн юhэн hарын дүнгөөр оройдоол 70 гара миллион үндэгэн, 7 мянга үлүүтэй центнер мяхан тушаагдаа.

Үндэгэн, мяхан багаар үйлэдбэрилэгдөөд нимэ юумэн болоо гү? Үгы. Фабрикатай хэлсэ баталhан предприятинууд продукциимнай ёhоор абахаяа болишоо. Баталhан хэлсээгээ дүүргэнэгүй. фабрикынхидые бэрхэтэй байдалда оруулна. Үнэрэгшэ августа, сентябрь hарадашье тэдэнэр манhаа худалдажа абаха үндэгэ, мяхаяа абаагүй. Мүнөө фабрикын складта 5—6 миллион үндэгэн сугларшоод байнхай.

Иимэ юумэнэй болоод байхада, фабрика хэлсээнэй ёhоор, бэлэдхэлэй эмхинүүдтэ яла түлүүлхэ баатай болоно. Жэшээнь, барилга-хабсаралгын 397-дохи поездын ОРС —1345 түхэригэй, Захааминай райпо —2882 түхэригэй гэхэ мэтын яла түлэхэ болонхой.

Үнэндээ, ехэ гаргаша, ажал хэжэ үйлэдбэрилhэн продукцияа худалдаха, хэрэгтэй хүн зондонь хүргэхэ аргагүй болохо гээшэмнай ядаhан л ябадал шуу. Тахяагай үндэгэн элбэг болошоо, тэрэниие хүнүүд худалдажа абахаяа болишоо юм аабы гэхэдэ, тиимэшье бэшэ, hүүлэй үедэ гансашье хүдөө тосхонуудта бэшэ, Улаан-Удэ хотын магазинуудташье үе-үе үндэгэн таhалдашадаг болонхой.

Урид тодорхой хэлсэ баталаад, тэрэнэйнгээ уялгые дүүргэнгүй яла түлэхэдөөшье бэлэдхэлэй, худалдаа наймаанай зарим эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд тэрэ мүнгые өөhэдынгөө хармаанhаа гаргажа үгэхэ бэшэ хадаа hанаа амараар хандана. Хэрбээ гүрэнэй предприятиин (нэгэдэлэй) Хуулиин ёhооо хэлсээнэй уялгые дүүргэнгүй, материальна хохидол ушаруулаа hаа, гэмтэй тушаалтан тэрэниие өөрынгөө мүнгөөр түлэхэ гуримые шангаар сахидаг болобол, hураггүй ондоо байха hэн.

Энэмнай зоной хэлсэдэгээр, амандаа ороhон юумые хэлээрээ түлхижэ гаргаhандал адли болоно бэшэ гү?

Харин мүнөө тиимэ харюусалгаhаа яажашье hаань, хулжаха гэhэн hэдэлгэ гаргадаг ушар олон. Жэлэй нэгэдэхи кварталда манай фабрикаhаа үндэгэ ебаха уялгаяа дүүргээгүйнь түлөө Хяагтын ниитын эдеэ хоолой эмхидэ 434 түхэриг яла тохогдоhон байгаа. Тезд Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи ниитын эдеэ хоолой управленин начальник В. Ц. Дамбеин тэрэ ялыень болоулыт гэжэ хэдэн дахин бэшэгээр манда хандаа. Улаан-Удын хладокомбинадай директор А. Д. Голубых "баhал тиимэ оролдолго гаргаа. Тэрэ мүртөө нүхэр Голубых фабрикын дирекциде захиралта үгэхэ, шангарха hэдэлгэ гаргаа.

Хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха хэрэгтэ тэдэнэй нимээр хандажа байхада, энэ асуудалые хайшан гээд шидхэхэ болонобибди?

Эндэн эдеэ хоолоор хангалгын бааза (начальнигынь Л. Д. Суганяк) худалдаа наймаанай «Продтовары-II» нэгэдэл (директорынь А. Г. Елаева). худалдаа наймаанай сэрэгэй эмхи (директорынь Т. И. Веретько) гэхэ мэтын организацинууд манhаа үндэгэ, шубуунай мяха абаха хэлсээнэйнгээ уялгые ёhоор дүүргэнэгүй.

Энээнэйнь хажуугаар, орон соо, сальмонеллез үбшэн бии болобо гээд. хүн зондо үндэгэ худалдалгые бага болгохо. элдэб үгэ хүүр дэлгэрүүлхэ талаар харюусалгатай зарим тушаалтад энэ хэрэгтэ баhал гар хүрэлсөө. Тезд олон тоото шалгалта хэжэ үзэhэнэй ёhоор, Сотниковой шубуунай фабрикада тиимэ үбшэн үгы, санитарна болон ветеринарна байдалынь hайн гэhэн тобшогол хэгдэнэй.

Гэбэшье зондо үндэгэ худалдалга дээшэлнэгүй. Үйлэдбэрилhэн үндэгэн абахаяа болишоходом, кынхид тэрэниие hаа гаяаа тээшэнь hаа далдаха, буйлуулна жэзэл болгохо баатай.

Иигэжэ байхадамнай hүүлдэ тахяагай үндэгэ дадаг хоморой продукциин нэгэн боложо болоо.

Үндэгэ абахаяа ашаглан түлөө бэлэдхэлэй, худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ хоёрдохи квартада 289,2 мянган тухэриг ашагдаад байна. Энэ багатай, хэлсээнэйнгээ дүүргэдэггүй предприятинууд дан дундаhаа үнөөн тын ниитын эдеэ хоолой хиие, барилга-хабсаралгын 397-дохи поездын ОРС-ые Мухар-Шэбэрэй районнын ОРС-ые нэрлэгдэг бологдоно.

Өөhэдынгөө үйлдвэрлэлтэй мэ хайша хэрэгээр эдеэ эмхинүүдэй хүтэлбэрилжэ, шуулганууд гү гэжэ асуухаар бэ

А. ХАМА
Сотниковой
фабрикын
юрис

Ивалгын район.

Барилгын талмайнууд дээрэ

ХҮҮГЭДЭЙ БОЛЬНИЦА БОДХООГДОНО

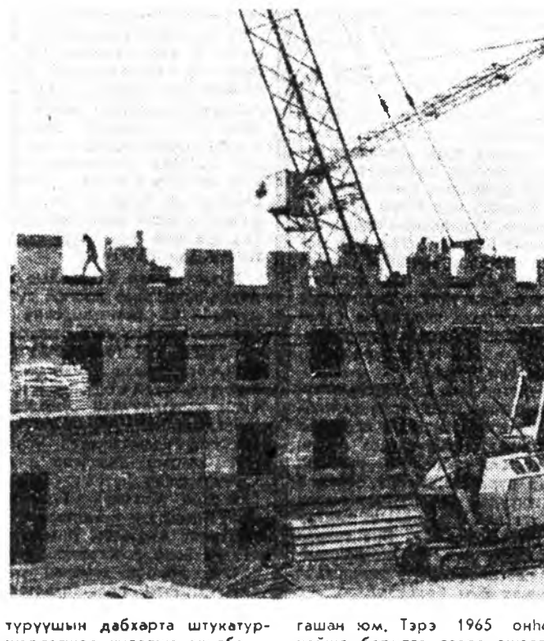

Улаан-Удэ хотын Советскэ райондо зоной элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануud үсөөн юм. hунгалтын урда тээхи үедэ депутадта кандидадуудтай уулзахадаа, эмшэлэлгын объектнүүдые, эгээл түрүүн хүүгэдэй больница барихаа захил үгтэдэг hэн. Тэдэнэй захилда анхаран, Кяхтинская үйлсэдэ оршодог хүүгэдэй больницада залгалаа барихаа шидхэбэри абтаhан байна. Тиигэжэ «Улан-Удэтрансстрой» трестын барилга хабсаралгын 397-дохи поездын коллективтэ барилга хэхыень даалгагдаа hэн. Тус поездын Николай Кузьмич Левшинэй хүтэлбэрилдэг комплексно бригадын коллоктив байгша оной июль hара соо залгалаа бэрижа эхилээ бэлэй.

— Манэй бригада комплексно hэн тула хүн бүхэнэй—шулуушанай, бетонщигой, модошо дарханай, электро-гагнуушанай худэлмэри адли тэгшэр хэжэ шадаха болонхой. Зунай дулаан сагта барилга-хабсаралгын ехэнхи худэлмэри хэхын тула хоёр халаасай туршада ажаллаабди. Барилгын материалнуудай, илангоя хирпичиисын дуталдажа байгаашье hаань, энэ хугасаада ехэнхи худэлмэриеэ хэжэ шадаабди,— гэжэ бригадир Н. К. Левшин хэлээ.

Эбтэй энэ бригадада 35 хүн худэлдэг байна. Поездын бүсад бригадануудтай адли тэдэнэр ажахын тоосооной гуримаар ажаллана. Энэ гуримда ороходоо, эсэгэй үндэр дүнгүудые туйлаха гэжэ оролдоно. Барилгын хамаг материалнуудые гамтайгаар гаргажа, алмалта хэнэ. Бригадын үнинэй гэшүүд—шулуушад Борис Коваленко, Олег Батудаев, Валерий Логовских, Леонид Москалев, модошо дархан Александр Зубков, кранай жолоошон Ольга Чебунина, гагнуушан Владимир Ошоев, Константин Нечаев болон бүсад hайн шанартайгаар барилга хэжэ, социалис мүрысөөндэ шалгарна. Тэдэнэрэй бүтээсэтэйгээр ажаллаhанай ашаар больницын торхо октябрь соо баригдажа дүүргэгдэхэнь. Мүнөө тус объектын түрүүшын дабхарта штукатуршэрдэгшэд худэлжэ эхилбэ.

— Хараалагдаhан саг соонь ашаглалгада тушаажа шадабалнай, эндэ 60 хүүгэд нэгэ доро бэзэ аргалуулха аргатай болохо. Тиимэhээ хүн бүхэн оролдосотой hайнаар худэлжэ, халаан бүрингөө даабари үлүүлнэ — гэжэ бригадир Н. К. Левшин хэлээ hэн.

Н. К. Левшин үнинэй бригадаа шагнагдаhаниинь гайхалгүй байгаа. Тэрэ 1965 оноhоо хойшо барилга дээрэ ажаллана. Энэ хугасаа соо нилээд олон объектнүүдые барижа, ашаглалгада тушааhан байна. Тэрэ бэрхэ hурган хүмүүжүүлэгшэ юм. Хори гаран жэлэй туршада барилгада худэлхэдөө, нилээд олон зониие даабари барилгашанай мэргэжэлдэ hургаhан байха. Мүнөөшье бригадынгаа залуу гэшүүдые hурган хүмүүжүүлнэ. Олон жэлнүүдэй туршада ажаллаhанайнгаа туг Левшин Буряадай Верховно Советэй үмэй Хүндэлэлэй гаргаhандаhан байна.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: гагнуушан В. Ошоев, дир Н. К. Левшин, О. Ф. Батудаев; хүүгэ ница баригдана.

С. БАЛДУЕВАЙ фо

Республикын колхоз, совхозуудай тэжээл хэр бэлэдхэhэн тухай.

1989 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 2-ой МЭДЭЭН

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

РАЙОНУУД	үбhэн	сенаж	силос	витаминтай ногооной гурил	Нэгэ условно малда бэлэдхэгдэhэниинь тэжээлэй единицын хэмжээгээр (центнерээр)
Баргажанай	85	[illegible]	117	34	8,38
Баунтын	59	—	98	26	6,16
Бэшүүрэй	61	73	57	91	9,35
Эдэбэй	40	96	54	67	8,60
Яруунын	56	104	93	70	5,87
Загарайн	67	57	12	58	7,69
Захааминай	51	154	103	37	5,08
Ивалгын	91	58	29	48	7,48
Кабанскын	77	48	150	86	12,0
Хэжэнгын	88	102	97	44	13,58
Хурамхаанай	99	38	205	110	9,29
Хяагтын	48	48	45	82	7,52
Мухар-Шэбэрэй	64	48	110	76	8,69
Ахын	93	83	—	—	1,72
Прибайкалиин	80	119	45	56	10,04
Хойто-Байгалай	55	—	122	40	9,08
Сэлэнгын	55	63	45	44	7,11
Тарбагатайн	68	49	58	78	9,13
Түнхэнэй	73	127	95	82	8,12
Хориин	85	75	83	87	8,25
Республика бүхэдээ	66	70	73	72	8,12

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

ҮБhЭН, СИЛОС, СЕНАЖ

Буряадай статистическэ үгсэвлениин мэдээсэhэнэй ёhоор, республикын ажахынууд байгша ондо 588 451 гектар сабшалангай ногоо сабшажа абаха haa, октябриин хоёрой байдалаар 451 608 гектарай ногоо сабшаган гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо 9145 гектараар бага талмайн ургаса үнагаhэн байха юм. Иигэжэ тэдэнэр дүн хамта 495,9 мянган тонно үбhэ бэлэдхэхэ байбал, 329,4 мянган тонно тэжээл нөөсэлбэ. Энэнь түсэбэй оройдоол 66 процент дүүргэгдhэн болоно. Хурамхаанай рэйоной колхоз, совхозуud 33 094 гектар газарай ногоо сабшажа, бүхыдөө 26,4 мянган тонно үбhэ hүрилөө гэхэ гү, али түсэбөө 94 процент бэелүүлжэ, республикын бэшэ бусад районууд соohоо онсо шалгаран гарэба. Ивалгын район энэ мэдээнэй ёhоор үбhэ бэлэдхэхэ байгша онойнгоо даабариие 91 процент дүүргэжэ шадаhан байна.

Гэхэтэй хамта үбhэ hүрэлхэ түсэбэе хахадлаашьегүй районууд олон. Тэдэнэй дунда Эдэбэй, Хяагтын районууд оролдоно. Жэшээлхэдэ, Хяагтын районой ажахынууд мүнөө жэлдэ нёдондонойхиноо 13,5 мянган тонноор бага үбhэ бэлэдхээ.

Энэ жэлдэ сенаж баhал багаар дарагдаба. Бүхыдөө 544,8 мянган тонно нөөсэлэгдэхэ haa, мүнөөдэрэй байдалаар 384,8 мянган тонно сенаж бэлэдхэгдээ. Энэнь түсэбэй 70 процент болоно. Нёдондо жэлэйхидэ орходоо 25 процентээр бага тэжээл траншейдэ хэгдэбэ. Ивалгын, Түнхэнэй, Прибайкалиин, Яруунын районуудай колхоз, совхозуудай сенаж дараха даабарияа үлүүлэн дүүргээд байхадань, Хурамхаанай, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Кабанскын, Тарбагатайн районууд түсэбөө хахадлаашьегүй.

Республикын колхоз, совхозууд, гүрэнэй хүдөө ажахын предприятинууд поли дээрэhээ hолоомо суглуулха хүдэлмэрээ үргэн дэлисэтэйгээр ябуулжа эхилэхэй. hүүлэй дүнгөөр дүн хамта 48,2 мянган тонно hолоомон hүрилэгдөө, тюк болгогдон багсалагдаа гэхэ гү, али түсэб 16 процент дүүргэгдээ. Энэнь нёдондонойхидо орходоо 12,5 мянган тонноор багаар нөөсэлэгдэhэн болоно.

Тэжээлэй корнеплод суглуулга hаянайл эхилбэ. Хойто-Байгалай, Яруунын районууд корнеплод суглуулха түсэбөө 36—42 процент бэелүүлээд ябахадань, Сэлэнгын, Эдэбэй районуудай ажахынууд энэ хүдэлмэрээ мүнөө болотор эхилхэ үды байhаар.

Хурамхаанай районой колхоз, совхозууд ган гасуурта энэ жэлдэ силос дараха түсэбөө хоёр дахин үлүүлээ гэхэ гү, али 14,9 мянган тонно шэмэтэ тэжээл нөөсэлhэн байха юм. Тэрэшэлэн Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Захааминай районууд мүн лэ даабарияа дүүргэhэн габьяатай. Республика доторнай бүхыдөө 523,3 мянган тонно силос дарагдаа. Энэнь нёдондонойхидо орходоо 314,5 мянган тонноор бага шэмэтэй тэжээл нөөсэлэгдэhэн болоно. Байгша ондо дүн хамта 127,3 мянган тонно силос карбамидзаар, мүн бусад нэмэлтэнүүдээр шанаржуулагдаhан бэйна.

Колхоз, совхозууд байгша ондо 48 мянган тонно витаминтай ногооной гурил гаргаха түсэбтэй юм. hүүлэй мэдээгээр 34,9 мянган тонно энэ сэнтэй тэжээл нөөсэлэгдэбэ. Хурамхаанай район гансаараа түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэhэн байна. Баунтын, Баргажанай, Захааминай, Хойто-Байгалай, Сэлэнгын, Хажэнгын районууд ногоо[illegible] гурил тон багаар гаргаба.

Үбэлжүүлэгдэхэ малай нэгэ условно толгой бүхэндэ Хэжэнгын район 13,58 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл бэлэдхэбэ. Кабанскын районой ажахынууд 12 центнер, Прибайкалиин район 10,04 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл нөөсэлhэн байха юм.

АЛДАР ТҮҮХЭНЬ БАЯН, АША ГАБЬЯАНЬ ЕХЭ

ТАБТААНАЙН ҺУРГУУЛИИН 80 ЖЭЛЭЙ ОЙ

ТАБТААНАЙН нэгэ класстай һургуули нээхын урда тээ бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри хэгдэнэн юм. 1908 оной декабрийн 4-дэ Агын инородческо волостийн суглаанай тогтоол Буряадай АССР-эй гүрэнэй түбэй архивта байдаг. Тэндэ мингэжэ бэшээтэй: «Худеегэй бүлгэмүүдэй зайһануудай хабаадалгатайгаар волостной старшина Б.-Д. Очировай хүтэлбэри доро болоһон энэ суглаан дээрэ Доодо-Табтаанайда нэгэ класстай һургуули (училищи) нээхэ хэрэгтэй даалгаха найдалгата хүкүүдэй һунгажа, һургуули нээхэ газэр оложо, гэр байра бариха, һураалсалай бүхы хэрэгсэлнүүдэй түхеэрхэ мэтэн асуудал зүбшөөд, нимэ тогтоол баталба: Доодо-Табтаанайда һургуули нээлгэдэ хабаатай бүхы ажалые даахыень хүндэтэ инородцууд Банзаракша Соктоев, Бата-Далай Очиров, Шойжил-Лхама Базарон, Даши-Дондуб Самданов, Найдан Дамдинов гэгшэдые гүйса».

Нимэ тогтоол гаргахынгаа урда тээ Агын волостийн старшина Б.-Д. Очиров Забайкальска областийн арадай училищи-Нуудай дирекцидэ олон удаа гүйлта-бэшэлгэнүүдые бэшээ бэлэй. Иигэжэ 1909 оной намар Доодо-Табтаанайда нэгэ класстай һургуули нээгдэнэн юм.

Энэ һургуули хадаа Ага нютагта нээгдэнэн гэгээрэлэй хоёрдохи гуламта болоһон байгаа. Табтаанайда дүтэ шадарай нютагуудһаа хүүгэд эндэ һурадаг боложо, буряад зоние баярлуулһан юм. Удаадахи 1910—1911 онуудай һураалсалай жэлдэ энэ һургуулида 38 хүбүүд, 4 басагад һуража байгаа. 1897 онһоо багшын ажалда ябаһан Шойжил-Лхама Базарон энэ һургуули нээхэ ажал эрхилжэ, багшалжа эхилһэн намтартай.

Нимтын элитэ ажал ябуулагша, Гүрэнэй хоёрдохи Дүүмын делутат, кооперативна худэлөөе эрхилэгшэ, волостной старшина Бата-Далай Очиров буряад зоноо гэгээрүүлхэ, болбосоруулха хэрэгтэ ехэ үүргэтэй байһан гэжэ тэмдэглээ. Энээнһээ хойшо хэдэхэн жэлэй туршада эхин шатын һургуулинууд олон нютагуудта: Шандалида, Шулуутайда, Һудэнтэдэ, Хүнхэртэ, Зудхэлидэ, Алханада, Урда-Агада, Хойто-Агада болон бусад газарта нээгдэнэн түүхэтэй.

Наян жэлэй туршада Табтаанайн һургуулида (эхин шатын, ШКМ — таряашан гү, али колхозой залуушуулай, долоон жэлэй, дунда) һуража гараһан, эндээ багшалһан суутай солотой, шагнал хайрада хүртэнэн, засаг түрэдэ һунгагдаһан, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда ами бэеэ үгэнэн хүнүудые тооложо барагдашагүй. Эдэнэрэй дунда эрдэмтэд, уран зохёолшод, журналистнууд, арадай ажахын бүхы мэргэжэлтэд байха. Түс һургуули дүүргэгшэдһээ зарим хүнүүдэй дурдалга эндэ дурадхагдана.

Жамсо ТУМУНОВ

ЭРХИМ ХАЛААН

ТАБТААНАЙН дунда һургуулида хэээнэйшье сагта ерээ хадаа забда сүлеегүй, юумэ хэжэ байһан һурагшадтай, багшанартай золгохот.

Энэ һургуулиин байгуулагдаһаар 80 жэлэй хугасаа соо амжалтануудшье түйлагдаа, дутуу дундануудшье тохёолдоо. Бэелүүлэгдэжэ байһан хүбилган шэнэдхэлгэ багшанарай, үхибүүдэй, түрэлхидэй үүсхэл эдэбхи бадаруулба. Тэрэниие бэелүүлхэ харгы замууд, онол арганууд тухай үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүд замханагүй. Энэньшье гайхалтай бэшэ, ушарынь гэбэл, үгэ буляалдганууддаа бодото юумэн элирдэг гээшэ.

Тус коллектив демократиһаа һураалсажа байна. Демократиин үндэһэ һуури дээрэ Баатар Галсанович Дампилон директорээр һунгагдаа. Мүн лэ иимэ аргаар Иванова Люда — комсомолой организациин секретаряар, Моглоеваа Таня дружинын советэй түрүүлэгшээр һунгагдаба. Олондо мэдээсэлгэ болон демократи хоорондоо таһаршагүй холбоотой. Нээмэл партийна суглаануудта, педсовеедүүдтэ һурагшад уригдажа, хабаададаг байха юм.

Нэгэ таһалга соо гурбадахи классай багашуул һурадаг байна. Ород хэлэнэй дүрим заажа байгаа багша Долгор Доржиевна Жамсарановае хубүүд, басагад ехэ анхаралтайгаар шагнана. Иимэл партын саана һаяшаг лэ өөрөө һуража байһанаа Долгор Доржиевна тон һонороор һанана ха. Тэд сагай эрьесэ түргэн, Агын багшанарай училищи дүүргэһээр аяар 19 жэл үнгэрөөдхибэ. Һургажа байһан эдэ багешуулынь дээшэ классуудта орохо, тэд түрүүшынгээ багшые мартаха аал?!

Арбадахи классайхид. Эдэнэр нэгэдэхи классаа суг һураа. Шура Найданова, Вера Жапова, Женя Цыдыпова, Аюур Дулмаев, Василий Шалапов, Цыденжап Аюшиев, Булат Цыренов, Бабу Дампилон — эдэнэр арбадахи класс дүүргэбэ. Юһэдэхи класста һуража байхадаа, эдэнэр Калининай нэрэмжэтэ колхоздо гэшүүд боложо ороо бэлэй. Хонидой нооһо хайшаллаганда хабаададаг, үбһэ хуряалгада хүдэлдэг байгаа. Трактор жолоодохо шалгалта барижа, бултадаа эрхэтэй болонхой. Эдэнэр дунда һургуулияа дүүргээ, тиин эдээнэй зариман институт, техникумдэ һурахаяа орохо, нүгөөдүүлынь нютагтаа үлэжэ ажаллаха. Богонёор хэлэхэдэ, мүнөө эрхим халаан ургажа байна гээ.

Һургуулиингаа 80 жэлэй ойе тэмдэглэхэ хэрэгтэ хабаатай бүхы бэлэдхэлдэ ехэшүүлтэй суутаа бүхы шабинар хабаадаа һэн. Багшанар Д. Н. Дарижапов (ажалда һургадаг), И. Ц. Цыренов (машина техникэдэ һургадаг)— эдэнэрэй хүтэлбэри доро ахалагша классай хубүүд һургуулияа гоёохо, шэмэглэхэ хүдэлмэри бүлтыень хээ. Ажалай хэшээлдэ дүрэтэй болоһон хубүүд бэлэхэнэр бүхы юумэ зохёодог байба. Мастерской соогоо эдэнэр багахан столуудые, кухниин хэрэгсэлнүүдые, бэшэшье зүйлнүүдые бүтээдэг болонхой ха юм. Эдэнэрэй дархалһан хэрэгсэлнүүд районой түбтэшье, һургуулидашье эмхидхэгдэдэг ярмаг-выставкэнүүдтэ үндэр сэгнэлтэ абадаг гэжэ онсо тэмдэглэе.

Хүдөөгэй ажалда һурамхи болоһон Табтаанайн һургуулиин һурагшад хамһабариингаа ажахыда яһалашье һайнаар хүдэлдэг, 10 гахай тэжээнэ, теплицэ бараад, огородой эдеэ ургуулаа. Һурагшадай үйлэдбэриин ажалые Геннадий Цыренжапович Лубсанов ударидадаг юм.

Эндэ спорт, уран һайханай кружогууд яһала һайнаар ябуулагдадаг юм. Тиигэншьегүй аргагүй хэ юм, ехэ түүхэтэй һургуулида эдэнэр һураа, анхандаа Ага нютагай ехэ хизаарта бүхы мэргэжэлтэдэй эхи табижа үгэдэг гуламта байһан шуу. Иимэ һургуулиин нэрэ хухалжа болохогүй ха юм.

Д. НАМОГУРУЕВА,
(Дулдаргын районой «Ленинец» газетэһээ абтаба).

ЭНЭ ЗУРАГ дээрэ 1941 оной октябрийн 25 гээд бэшэгдээтэй Табтаанайн дунда һургуулиин багшанар тэрэ холын һуреетэй сагһаа бидэнэй урдаһаа харанад, шарайнуудыньшье барагарнууд. Эдэнэрэй олонхидынь мүнөө үгы. Табтаанайһаа Дулдаргын райОНО-до ошоод худэлжэ байһан Жугдурон Р. Ж. Жалсанов Ц. Ж. хоёр Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнһаа бусаагүй. Наадэ захадань [зүүн гарһаа]: Ешинмаева Д. Ж., Чимитдоржина Р., Базарон Г., Намдаков Г., Жугдурон Р. Ж., Балдано Ц.-Ж., Жамсаранова Д.-Ж., Жигжитова Н., саада таладань: Чимитов Ц., Жалсанов Ц. Ж., Грудинина Е., Базарон Р.-Г., Шагдаров Б. Ш., Базарон Б.

ҮЗЭГТЭ ҺУРГАҺАН ГУЛАМТА

ТЭРЭ ХОЛЫН 1909 ондо Агын волостьдо хоёрдохи һургуули нээгдээ бэлэй. Үшөө 1842 ондо Агын сэлеэндэ байгуулагдаһан нэгэ класстай (удаань 2 класстай) һургуулиин (миссионерскэ һургуули байһан) удаа Доодо-Табтаанайда тогтоһон һургуулида тэрэ багай нютагуудаа: Хойто-Ага, Һудэнтэ, Шандали, Зудхэли, Алхана гэхэ мэтэйнүүдһээ хүүгэд һурадаг болоһон юм. Тэдэ жэлнүүдтэ һургуули нээхэдээ, хоёр тээһээ: Арадай гэгээрэлэй министерствын, нүгөө талаһаа нютагай бүлгэмүүдэй — эдэ хоёрой зүгөөс мүнгэ һомолжо, һургуулиин байшан гэр, бусад барилга, һураалсалай хэрэгсэлнүүдые түхеэрдэг байһан гээшэ.

Нютагтаа һургуулитай болоходоо, абамнай бүри долоотой болоодуй шахуу ябахадам, 1914 ондо һургуулида оруулаа һэн. «Ород айлайда ороод, сей эрижэ ууха тулмаашатай болохо хэрэгтэй» гэжэ абамнай хэлэхэ. Тэрэ үедэ һургуулиин байра байдал яһала һайн, хоёр гэртэй, банитай, худагтай, эдэ бүгэдэн хуу хашаалагданхай байдаг һэн. Ш.-Лх. Базарон эдээниие түхеэрүүлһэн, ехэ юумэ хэһэн байгаа.

Хоёр жэлдэ Уржин Гармаев бидэндэ багшалаа, Түүргэ Боржигонтой нютагай хүн һэн ха. Гурбадахи класста Буда-Дари Димчиков багшалаа, 4-дэхи класста Базар Жанчипов заагаа.

Хойшонхи жэлнүүдтэ олон багшанар эндэ худэлһэн ааб даа. Загдал-Даши Мункин, Чимит-Доржи Жамьянов, Лхасаран Ванчиков болон бусад багшалаа. Энээн тухай үнгэрэгшэ зундаа үргэнөөр харуулагдаһан байгаа бээ. Эндэ А үзэгтэ ороод, хожомой сагта «багшаар, директорээр хүдэлэгдөө, энэ замдамни тус һургуули ямар туһа нүлөө үзүүлэб гэжэ хуряангыгаар тогтохо хүсэлэн байна.

Эндээ эхин һургуули дүүргэгдэ, Агын сэлеэндэ, Дээдэ-Үдэдэ техникумдэ һуража, багша болоод, ойро зуура худэлһэнэй удаа Ленинградай Герценэй нэрэмжэтэ багшанарай институт түгэсхэжэ, Табтаанай нютагаа бусагаа, һайншье, мүүшье юумэ һайсал үзэгдэһэн юм байха. Миниий үеын эоной олонхидойнь намтар иимэрхүүл байгаа ёнотой.

Граждан дайнай жэлнүүдтэ Табхайн Дугарай эндэ сүйд татажа ябаха үедэ һургуулишье хаалтатай байгаа, гэр байрадань байрлаад, хяа бута сохёод, олиг ороргүй болгоод, арилаа һааб даа.

Хори гаран онһоо эхилжэ, «хуушанай юумэн ула болоо» гэһэн бидэнэр, һурагшад, мүлжэгшэ ангиие — баяд ноёдые, ламанарые наадалһан элдэб найруулгаар наада табидаг бэлэйбди. Иигэжэ ябахадаа, бидэнэр ехэл хубисхалша юумэ хэжэ ябанабди гэжэ бододог һаабзабди. Мүнөө бодоходо, тэрэмнай хатуу тэрэ үеын хэтэрүү хэмжэлнүүдэй—нюдарган баяшуулые дунда шадалтадтай хамта сүлэлгын, дасан дугаргуудые, буряадай бусад уран бүтээлнүүдые усадхажа, үгы хэлгын эхин болоһон байгаа аша. Уданшьегүй ангинин тэмсэлэй, хардалга гурдэлгын, хамаг олониие хамалгын, түрмэ шорондо хаалгын хэсүү саг эхилэлэй. Эдэ жэлнүүдтэ — 1934 онһоо 1940 он болотор — Ленинградта һуража байгааб. 1937—1938 онуудта аба ахай хоёрни турмэдэ хаагдаа гэһэн уйдхартай мэдээн абтаба. Комсомолой гэшүүн хүн хадаа организацидаа мэдүүлхэ байгаа болобоб, тиигээгүй һаа, «ачгиин дайсадые» нюуһан хүн боложо, гэмдэ орохо байгааб. Иигэжэ арбаад жэлдэ һүүдэрһөөшье айжа, нютагаа ерэнгүй ябагдаа һэн. Манай уг гарбалай — аха дүү Цультим — Александр, Жамсаран — Петр Бадмаевууд тухай дурданашьегүйб. Студент, удаань багша хүндэ эдэ бүгэдэн һүүдэр мэтэ ходо шамайе дахажа ябаха. Бүхы наһаараа абяагүй түбгшөөжэ ябаһанаа, сагай мүнөө зөөлэрхэдэ, ама хахаржа, үгэлжэ байна хаб даа. Иигэжэ Герценэй нэрэмжэтэ Ленинградай институт дүүргэжэ ерээд, Зэдын аймагай Петропавловкада нэгэ жэл худэлөөд, 1911 оной октябрь һарада нютагаа бусаа һэм.

Дайнай жэлнүүдтэ Табтаанайн дунда һургуулида географи заагааб, уданшьегүй бүһэтэн-багшанарнай хуу армида абтаже, директорээр худэлөөб. Булта эхэнэр багшанар үлөөбди. Эдэ жэлнүүдэй бэрхэшээлдэй гэгээрэлэй таһагта инспекторээр худэлжэ байһан Р. Ж. Жугдуроной 1937 оной апрелиин 18-да бэшэһэн нэгэ мэдээн архив соонь байгаа. Юуб гэхэдэ, тэдэ жэлнүүдтэ багшанар шалгалта — аттестаци гарадаг байһан байна. Дулдаргын район (тиихэдэ Улаан-Ононой аймаг байһан) газарынь ехэ, Тарбалжаһаа эхилээд (хамнигадай һуудаг газар) наашанхи дайда энэ аймагай мэдэлэй байгаа (мүнөө Кыринскэ райондо ородог). Аймагай 16 (хоёрынь хүсэд бэшэ дунда) һургуулида 59 багшанар тоологдоно. Тэдэнэй миин лэ 11-ниинь тусхайта нэрэ эзргэ, 25-дань багшалха эрхэ олгогдоо гээд бэшээтэй. Тусхайта нэрэ эзргэдэ хүртэгшэд гэхэдэ: Табтаанайһаа Сергей Матвеевич Зубов Дагба Жигжитов хоёр, Зудхэлиһээ Базар Ринчино (Советскэ Союзай Герой) зохёолшон Дондок Ринчин Намжилон хоёр ороно.

Тэрэ үеын багшанарай нэрэ хүндэ һурагшадай, хүн зоноишье дунда ехэ байһан гэжэ онсо тэмдэглэе. Үндэр аад, туранхайшаг бэетэй, наһатай боложо ябаһан энэ багшаяа хүн дэлдэгшье, гайхадагшье, бүри айдагшье байгаабди. Классуудсоо элдэбын шабинар бии һаабзабди, бэрхээр һурадаг, бэлигтэй. Ород хэлэндэ яһалашье бэрхэнүүд хубүүд бии һэн. Хэн ямараар һуранаб, тэрэнэйл эзргээр сэгнэлтэ табидаг болэй. Һүүлэй олон жэлнүүдэй туршада манай байдалда үзэгдэдэг элдэбын хазагай ушаралнууд — тушаалтадай гү, али барааг гэртэхидэй хүүгэдтэ өөдэнь татажа байгаад һайн сэгнэлтэ табиха мэтээр һаймһарха ябадал тэрэ үедэ байгаагүй һэн ха. Сергей Матвеевич шэнги багшанар бүхы эрдэмдэ һургахын хэрэгтэ зорюулдаг байһан гэжэл һанагдадаг. Тэдэ эдэ хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ бүхы багшанар хэжэ ябаһан ажалаа үргэлжэлүүлхэ аргагүйшье байһан ха юм даа. Һураалсалай нэгэ жэлдэ манда географи заагаад, эрдэм ехэтэй багша Даши-Дондок Базаржабэ үгы болошоо һэн. Мэдэхэдэмнай, 1937 ондо хардалгаар хамалганда оолоһон байгша. Тэндэһээшье бусаагүй һааб даа.

Олон жэлдэ аша үрэ ехэгэйгээр ажаллаһыень сэгнэжэ, Сергей Матвеевич Зубовые Ленинэй орденоор шагнаһан байгаа. Агын округой багшанар сооһоо иимэ үндэр шанда түрүүлэн хүртэгшэдэй нэгэниинь байһан юм. Дүшэн жэлдэ арадай гэгээрэлдэ худэлһыень үндэрөөр сэгнэжэ, 1939 ондо Табтаанайн XVII партсъездын нэрэмжэтэ (мүнөө Ленинэй нэрэмжэтэ) колхоз бүхы эзмсэгтэй юутэйнь мори тэргэ Сергей Матвеевичтэ бэлэглэһэн гэдэг.

Өөрынь үри хүүгэдһээ эхилээд, аша гушанарынь сугаа ябаһан үетэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бэлиг шадабаяа зорюулһан байдаг. Эдэнэрэй багшалһан жэл гурбан зуу гаран болохо гэжэ ехэ хубүүниинь Леонид Сергеевич хөөрөө һэн. Эдэниие бүлтыень тоолохын аргагүй, тоонто нютагтаашье һүүдаг, орон соогуураашье таража түбхинэгшэдшье олон даа.

Анхандаа иимэ багшада заалгажа, а-баяха бага эзргэ мэдэхэ болонхой, иишэ-тиишэ һурагуулида орохоёо тараа һэмди. Тэдэ олонхидная (хоёр класста 5 басагад һэмди) Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадажа, гал түймэр сооһоо бусаагүй, орон соогуураашье, хариниишье газарта яһаяа хадагалаа агша даа.

Д. ЖУГДУРОВА,
Табтаанайн һургуули 1937 ондо дүүргэһэн, Ярослав Гашегей нэрэмжэтэ Буряадай Журналистнуудай холбооной шангай лауреат.

БАГША ТУХАЙ ҮГЭ

ОРОД ХЭЛЭНҮҮД. Гаран жэлэй саада тэрэ хэлэн адли удхаһуритай, нимэл эрдэмнүүдтэ заагдадаг. Тэдэ һүүлэй хоёрод жэлдэ — альга ташалдаг шэнэртай ажабайдаг онижоһон үедэ үнэн, тэдэнэй хүүгэд ороо оготолон мэдэхэ, харин туралхи хэлэниинь ушэ. Эхэ, эзэгэнэ-эзэри хэлэн болоод ушарта гэмтэдыеэ бэдэржэ зобоолдэ бидэнэр, буриадаал энээндэ ааһан байхабди, мүн талаар ураг шаа ехэ шэдэгдаагүй, хубэрэлдөөнүүд заха болодог юм. Буряад ишанарые бэлдэхэ, учебникүүдые гарга-лэнэб. Энэ хадаа эрэлдөөнэй темэ лэнэйнгээ багша ордаахынга урда тээ ууд толгой соо ороэдые эдэ хоёр ордоо холбоотойиг хуулитай ха юм даа.

Эн жэлэй саада тээ дургэгшэд ород хэлэй, одоол мэтэ байдаг эли бээ. Тиимэ-лэ шудалха гээшэ ушала асуудал байна. Эхин шатын бүлинда үзӭһэн ород хэлэ тухай һааб даа. Ах хилээд, 7-дохие манда заӓһан, Агын ин һурагшадта элитэ багша Сергей Матвеевич эрдэм бэлэдхэл Багшанарай семинарыг), дүршэлӭье багшанарай нэ-гэшэ. Агын сэлеэнэ-ой буряад хэлэ һайса ой абари заншал, ой ааһан байна мэдэдэг Тэрэ үедэ Табтаа-ой жэшээтэ гэжэ ааһуудай тоодо оро-Тиин эндэ бэрхэ Бата Базарон, Н. Бе-ляков, Бадма-Базар Намсараев, А. Макаров болон бусад худэлдэг байгаа. Директорээр В. Тумунов худэлдэг һэн.

Зубовтан арадай гэгээрэлдэ анхаһаа хабаатай ябаһан айлайхи байдаг. Аха захань Матвей Александрович Агын приходско училищиин гэр байра барилсаха худэлмэри эрхилэлсэдэг, һураалсалай хэрэгтэ ха баадалсадаг байһан гэжэ документкүүд соо хэлэгдэнэ.

Сергей Матвеевич Зубов үшөө 1909 ондо Агын сэлеэнэй училищида хоёрдохи багшань боложо худэлжэ эхилэ. Иигэжэ буряад хүүгэдые ород үзэг бэшэгтэ һургажа, эрдэм һураалсалай зам худар олон үеын залуушуулые заяаһан, тиигэжэ тэдэнэрэй сэдьхэл зүрхэндэ һайн дурасхаал үлөөһэн хүн байха. Һайн бэлэдхэл дүршэлтэй, багашуулые эрдэмдэ һургаха эльгэ сэдьхэлтэй, талаантайл хүн багшын ажалда ябаха ёнотой гэшэ ха гэжэ бидэнэр, шабинар, һүүлдэ юумэ ойлгодэг бологоо хойноо мэдэлэн байхабди. Һуража ябахадаа, эрилтэ ехэтэй багшанарһаа хэмшэрэхэнэ гадна, хашарха жэшээтэй, гэмэрэлдэжэ, шэбшаб гэлдэдэг бэлэйлди. Литератураар ородой классигуудай богонихон шүлэгүүдһээ гадна, үташье, жэшээнь, «Размышления у парадного подъезда» гэхэ мэтэнүүдые сээжэлдүүлхэ, туужа зохёолнуудай удха хөөрүүлхэ. Тэдэ шүлэгүүдые сээжэлдээ болоод, ямараар уншадаг гэжэшэмбибди? Амияа абангүйгөөр дажаганууллжархихаш. Удхыеньшье хүсэд ойлгохогүйш, тиимэ хадаа тэрэнэй нугалбаряа, сохилто хеанаһаа сахиха бэлэйш даа. Тиихэдэмнай «зубрёошхо болоо бэд даа» гэжэ багшамнай гэмэрхэ. Ородоор тулмаашагүй байгаа бэшэ. Энэн тухай үнгэрэгшэ зундаа үргэнөөр харуулагдаһан байгаа бээ. Эндэ А үзэгтэ ороод, хожомой сагта «багшаар, директорээр хүдэлэгдөө, энэ замдамни тус һургуули ямар туһа нүлөө үзүүлэб гэжэ хуряангыгаар тогтохо хүсэлэн байна.

Эндээ эхин һургуули дүүргэгдэ, Агын сэлеэндэ, Дээдэ-Үдэдэ техникумдэ һуража, багша болоод, ойро зуура худэлһэнэй удаа Ленинградай Герценэй нэрэмжэтэ багшанарай институт түгэсхэжэ, Табтаанай нютагаа бусагаа, һайншье, мүүшье юумэ һайсал үзэгдэһэн юм байха. Миниий үеын эоной олонхидойнь намтар иимэрхүүл байгаа ёнотой.

Граждан дайнай жэлнүүдтэ Табхайн Дугарай эндэ сүйд татажа ябаха үедэ һургуулишье хаалтатай байгаа, гэр байрадань байрлаад, хяа бута сохёод, олиг ороргүй болгоод, арилаа һааб даа.

Хори гаран онһоо эхилжэ, «хуушанай юумэн ула болоо» гэһэн бидэнэр, һурагшад, мүлжэгшэ ангиие — баяд ноёдые, ламанарые наадалһан элдэб найруулгаар наада табидаг бэлэйбди. Иигэжэ ябахадаа, бидэнэр ехэл хубисхалша юумэ хэжэ ябанабди гэжэ бододог һаабзабди. Мүнөө бодоходо, тэрэмнай хатуу тэрэ үеын хэтэрүү хэмжэлнүүдэй—нюдарган баяшуулые дунда шадалтадтай хамта сүлэлгын, дасан дугаргуудые, буряадай бусад уран бүтээлнүүдые усадхажа, үгы хэлгын эхин болоһон байгаа аша. Уданшьегүй ангинин тэмсэлэй, хардалга гурдэлгын, хамаг олониие хамалгын, түрмэ шорондо хаалгын хэсүү саг эхилэлэй. Эдэ жэлнүүдтэ — 1934 онһоо 1940 он болотор — Ленинградта һуража байгааб. 1937—1938 онуудта аба ахай хоёрни турмэдэ хаагдаа гэһэн уйдхартай мэдээн абтаба. Комсомолой гэшүүн хүн хадаа организацидаа мэдүүлхэ баатай болобоб, тиигээгүй һаа, «ачгиин дайсадые» нюуһан хүн боложо, гэмдэ орохо байгааб. Иигэжэ арбаад жэлдэ һүүдэрһөөшье айжа, нютагаа ерэнгүй ябагдаа һэн. Манай уг гарбалай — аха дүү Цультим — Александр, Жамсаран — Петр Бадмаевууд тухай дурданашьегүйб. Студент, удаань багша хүндэ эдэ бүгэдэн һүүдэр мэтэ ходо шамайе дахажа ябаха. Бүхы наһаараа абяагүй түбгшөөжэ ябаһанаа, сагай мүнөө зөөлэрхэдэ, ама хахаржа, үгэлжэ байна хаб даа. Иигэжэ Герценэй нэрэмжэтэ Ленинградай институт дүүргэжэ ерээд, Зэдын аймагай Петропавловкада нэгэ жэл худэлөөд, 1911 оной октябрь һарада нютагаа бусаа һэм.

Дайнай жэлнүүдтэ Табтаанайн дунда һургуулида географи заагааб, уданшьегүй бүһэтэн-багшанарнай хуу армида абтаже, директорээр худэлөөб. Булта эхэнэр багшанар үлөөбди. Эдэ жэлнүүдэй бэрхэшээлдэй гэгээрэлэй таһагта инспекторээр худэлжэ байһан Р. Ж. Жугдуроной 1937 оной апрелиин 18-да бэшэһэн нэгэ мэдээн архив соонь байгаа. Юуб гэхэдэ, тэдэ жэлнүүдтэ багшанар шалгалта — аттестаци гарадаг байһан байна. Дулдаргын район (тиихэдэ Улаан-Ононой аймаг байһан) газарынь ехэ, Тарбалжаһаа эхилээд (хамнигадай һуудаг газар) наашанхи дайда энэ аймагай мэдэлэй байгаа (мүнөө Кыринскэ райондо ородог). Аймагай 16 (хоёрынь хүсэд бэшэ дунда) һургуулида 59 багшанар тоологдоно. Тэдэнэй миин лэ 11-ниинь тусхайта нэрэ эзргэ, 25-дань багшалха эрхэ олгогдоо гээд бэшээтэй. Тусхайта нэрэ эзргэдэ хүртэгшэд гэхэдэ: Табтаанайһаа Сергей Матвеевич Зубов Дагба Жигжитов хоёр, Зудхэлиһээ Базар Ринчино (Советскэ Союзай Герой) зохёолшон Дондок Ринчин Намжилон хоёр ороно.

Тэрэ үеын багшанарай нэрэ хүндэ һурагшадай, хүн зоноишье дунда ехэ байһан гэжэ онсо тэмдэглэе. Үндэр аад, туранхайшаг бэетэй, наһатай боложо ябаһан энэ багшаяа хүн дэлдэгшье, гайхадагшье, бүри айдагшье байгаабди. Классуудсоо элдэбын шабинар бии һаабзабди, бэрхээр һурадаг, бэлигтэй. Ород хэлэндэ яһалашье бэрхэнүүд хубүүд бии һэн. Хэн ямараар һуранаб, тэрэнэйл эзргээр сэгнэлтэ табидаг болэй. Һүүлэй олон жэлнүүдэй туршада манай байдалда үзэгдэдэг элдэбын хазагай ушаралнууд — тушаалтадай гү, али барааг гэртэхидэй хүүгэдтэ өөдэнь татажа байгаад һайн сэгнэлтэ табиха мэтээр һаймһарха ябадал тэрэ үедэ байгаагүй һэн ха. Сергей Матвеевич шэнги багшанар бүхы эрдэмдэ һургахын хэрэгтэ зорюулдаг байһан гэжэл һанагдадаг. Тэдэ эдэ хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ бүхы багшанар хэжэ ябаһан ажалаа үргэлжэлүүлхэ аргагүйшье байһан ха юм даа. Һураалсалай нэгэ жэлдэ манда географи заагаад, эрдэм ехэтэй багша Даши-Дондок Базаржабэ үгы болошоо һэн. Мэдэхэдэмнай, 1937 ондо хардалгаар хамалганда оолоһон байгша. Тэндэһээшье бусаагүй һааб даа.

Олон жэлдэ аша үрэ ехэгэйгээр ажаллаһыень сэгнэжэ, Сергей Матвеевич Зубовые Ленинэй орденоор шагнаһан байгаа. Агын округой багшанар сооһоо иимэ үндэр шанда түрүүлэн хүртэгшэдэй нэгэниинь байһан юм. Дүшэн жэлдэ арадай гэгээрэлдэ худэлһыень үндэрөөр сэгнэжэ, 1939 ондо Табтаанайн XVII партсъездын нэрэмжэтэ (мүнөө Ленинэй нэрэмжэтэ) колхоз бүхы эзмсэгтэй юутэйнь мори тэргэ Сергей Матвеевичтэ бэлэглэһэн гэдэг.

Өөрынь үри хүүгэдһээ эхилээд, аша гушанарынь сугаа ябаһан үетэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бэлиг шадабаяа зорюулһан байдаг. Эдэнэрэй багшалһан жэл гурбан зуу гаран болохо гэжэ ехэ хубүүниинь Леонид Сергеевич хөөрөө һэн. Эдэниие бүлтыень тоолохын аргагүй, тоонто нютагтаашье һүүдаг, орон соогуураашье таража түбхинэгшэдшье олон даа.

Анхандаа иимэ багшада заалгажа, а-баяха бага эзргэ мэдэхэ болонхой, иишэ-тиишэ һурагуулида орохоёо тараа һэмди. Тэдэ олонхидная (хоёр класста 5 басагад һэмди) Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадажа, гал түймэр сооһоо бусаагүй, орон соогуураашье, хариниишье газарта яһаяа хадагалаа агша даа.

Д. ЖУГДУРОВА,
Табтаанайн һургуули 1937 ондо дүүргэһэн, Ярослав Гашегей нэрэмжэтэ Буряадай Журналистнуудай холбооной шангай лауреат.

ТОО, БАРИМТАНУУД

▲ Табтаанайн һургуулида һураһан хүнүүд арадай ажахын элдэб мэргэжэлнүүдые шудалһан байна. Эдэнэй дунда үнэн сэхэ, габшагай бэрхэ ажалаараа худөө ажахын түрүүшүүл бологшод олон. Жэшээнь, колхозой залуушуулай һургуули дүүргэгдэ, Буряадай АССР-эй Загарайн райондо һаалишанаар ажаллаһан Очиржалма Нимаева республикын Верховно Советэй депутадаар һунгагдаһан байгаа. Мүн лэ колхозой залуушуулай һургуули дүүргэһэн Балдан Дондоков Буряадай АССР-эй Верховно Советэй депутадаар һунгагдажа, тэрэнэй нэгэдэхи эмхидхэлэй сессиие нэгэгээ һэн.

▲ Энэ һургуулиин һурагшадай дундаһаа ниитын элитэ мэдэжэ ажал ябуулагшад ургэн гараһан юм. Н. И. Юндунов КПСС-эй окружкомой нэгэдэхи секретаряар худэлөө. Ч-Д. Д. Дагбаин, Б. Ш. Шагдаров, Б. Ц. Цыренов арадай депутадуудай окружной Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшээр худэлһэн, Ч-Д. Д. Дагбаин СССР-эй Верховно Советэй хоёрдохи зарлалай депутадаар, Б. Ц. Цыренов Совет ороной дээдын зургаанай депутадаар гурба дахин һунгагдаһан байгаа.

▲ Олон хүнүүд эрдэмэй орьёл өөдэ эндэһээ дабшанхай. Лубсан Шагдаров — хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй, Нима Цырендондоков ветеринарна эрдэмэй докторнуud болонхой. Бальжинима Раднабазарон — биологиин эрдэмэй, Жигжитжаб Доржиев, Дугаржаб Гурожапов — түүхын эрдэмэй, Батамунхэ Аюшеев, Дашидондок Балдаржиев — экономикын эрдэмэй, Альберт Базарон, Дашидондок Батоев — медицинын эрдэмэй, Жигмит Тумунов — педагогикын эрдэмэй, Жалма Доржиева, Дашинима Дамдинов — хэлэ бэшэгэй эрдэмэй, Цыбен Гончиков географиин эрдэмэй кандидадууд юм.

▲ Буряадай элитэ ехэ уран зохёолшо Жамса Тумунов энэ һургуулида орожо, А үзэгтэй танилсаһан намтартай. Уран зохёолшод Дондок-Ринчин Намжилон, Чимит-Рыгзен Намжилов, Дугаржаб Жапхандаев гэгшэд эндэ һураһан байгаа.

▲ Композитор, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Д. Ш. Яхунаев, РСФСР-эй габьяата артист М. Х. Жапхандаев, СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүд Ц. Б. Батомункуев, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата худэлмэрилэгшэд Д. Ж. Жугдурова, Б-М. Ж. Жигжитов, уран зураашад-һиилүүршэд В. Дондоков, Д. Мижитдоржиев, В. Цыбенов, хүгжэмэй инструментнүүдые заһабарилдаг мастер Б. Аюров, модон дээрэ һиилэгшэ Ц. Бабудоржиев эндэ һураһан юм.

▲ Ф. Я. Зверев, Д-Ж. Уртибаев, Д. Ц. Цыденов, Д. Ж. Жамбалон, В. Т. Тумунов, Б. М. Митупов, Д. Д. Базаржапова, Б. Д. Дамдинов, С. Л. Лайдабон, Ж. Н. Наманжуев, Ж. Ц. Цыремпилон, Н. Ж. Жигмидон, Б-Ж. Ц. Цыбенов, Б. Ж. Гомбожабон, Д. Д. Дансаранов, Г. Д. Дампилон, Д. Б. Дугаржапов, Д. Б. Бальжитов, Д-Д. Ж. Жамьянов, Б. Ж. Батомункуев, М. Б. Доржиев, Ц-Д. Н. Найданов гэгшэд үе сагуудта һургуулиин директорнуудаар худэлһэн байгаа.

▲ Врач Г. С. Санжимитупов, багшанар С. М. Зубов, Ц. Б. Балданова Ленинэй орденуудаар шагнагданхай.

ЗАЛУУ НАҺАНАЙ БОГОҺО ДЭЭРЭ

Залуу наһанай богоһо
дээрэ
Залан сэхэ зогсожо байнаб.
Шэн бодолой орьёл ээдэ
Шэн һаналаар дабхин
ябанаб,
Айдар залуу эдир наһан
Айлшалаан намда хүрэжэ
ерээл,
Хүһата уула, уһата мүрэн
Хуу намайе мэндэшэлэн
байнал.
Хани нүхэд, хонишон үхид
Хараад намайе урмашан
дохино,
Зол жаргалаар сэдьхэлни
үерлэнэ,
Зоригни батажана, бодолни
бүхэжэнэ.
Уха

„БУРЯАД ҮНЭН“ 1990 ОНДО

АЛАД ГАРАХА ЭРХЭГҮЙБДИ

...Гуурһа гартаа абажа, түрүүшын эдэ мүрнүүдые бэшэхэдээ, эжэлүүдгүй сэдьхэлээ худэлгэбэб. Тантай, хүндэтэ уншагшадаяа, гар гарга бериласажа мэндэшэлэлдэнэн, нюур нюурсаараа уулзажа хоерэлдэһэн мэтэ болоосб.

Сэнтэй зүбшэл, заабариистнай дуулаха һэдэлгэтэйгээр хандахадаа, таһагайнгаа худэлмэри, зорилгонууд тухай тобшо тэдыгээр мэдээсэхэ хүсэлэнтэйбди. Өөрын бэрхэшэлнүүд ажалдамнай бии. Илангаяа статьянуудые ородһоо оршуулан бэлдэхэдэ, дабхасаа орёо үгэнүүд, тусхай терминүүд олон байдаг. Жэшээ болгон, нэгэ иимэ хэһэг абаад харая: «Республикын промышленна 85 предприяти, бериласын подрядна 188 эмхиин 113-ниинь, «Бурятавтотранс» нэгэдэлэй 12 подразделени, хэлхеэ холбооной бухы предприятинууд 1988 оной январиин 1-нээ ажахын гүйсэд тоссооной, өөнэдөө өөнэдынгөө мүнгэ зөөреэр хангаха гуримда ороо һэн».

Иимэ янзаар заримдаа бухэли статьянууд бүтэдэг гээшэ. Энээниие уншагшад ойлгоно ёһотой. Үйлэдбэри шэнэдхэлгэ, хүтэлбэрилгын экономическа онол арганууд тухай материалнуud дам саашадаа толилгодожо байха. Байгша ондо «Теплоприбор» заводой директор В. Нимаев, хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой ахамад экономист Г. Ким, республикын Госпланай мэргэжэлтэн В. Убеев, «Жилгражданстрой» трестын бригадир, СССР-эй арадай депутат, Г. Литвинцева, «Нижнеангарскгранстрой» трестын худэлмэришэн Д. Манзароз, локомотивна депогой машинист Б. Дылгеров болон бусад олон экономикодо боложо байһан хубилалтануud тухай эдэбхитэйгээр бэшэ юм. Ажалша коллективүүдэй соведүүдэй гэшүүд, партиин обкомой социально-экономическа таһагай, республикын Госпланай, һалбаринн министерствэнүүд болон нэгэдэлнүүдэй түлөөлэгшэд, предприятинуудай экономистнууд, элдэб мэргэжэлэй худэлмэришэд «Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримаар» гэһэн ниитэ гаршагыемнай дэмжэнэшье, саашадаашье дэмжэхэ байха гэжэ найданабди.

Үнэн үгын хүсэн ехэ гэзэд арад зон хэлсэдэг, Юумые юрэл зураглангүй, аша нүлеетэй байхаар бэшэхые оролдохо гэжэ һанагшаб, «Нуурьень бэшэ, нугаһьень тудабал», эрхим байха бшуу. Юрын нэгэ жэшээ дээрэ харая. Улаан-Удын гадар трикотаж хүбсаһанай фабрикын хамтын байра тухай «Ханха зайдан хамтын байра» гэһэн гаршаггай материал толилгодоо һэн. Тэрэнэй мүрөөр саг дары хэмжээнүүд абтаа, заһабарилга хэгдээ болэй. Һайн дүршэл өөрэгүйл сэнтэй. Калининай нэрэмжэтэ локомотивна депогой столоово тухай хөөрэхэдэмнай, томо предприятинуудай дэргэдэхи столовонуудай худэлмэрилэгшэд тиишэ ошожо, дүй дүршэлэйнь танилсаа, редакцида баяр хүргөө һэн. Иимэ темэнүүдээр бодомжотой корреспонденци, репортажнуудаа үргэлжэлүүлхэбди. Таанад баһал бэшыт гэжэ уриха бэйнабди.

Диилэнхи олон уншагшаднай худөөгэй зон гэжэ мэдэнэбди. Үшэр иимэнээ «Худөөгэй барилга хүгжөөхэ тухай» гэһэн ниитэ гаршагаа заншалта болгон баталхамнай. Худөөгэй барилга хүтэлбэрилгые ниитэ нэгэн түбһөө ябуулха, бага онһожоруулгын зуйлнүүдээр хангалгые һайжаруулха—эгээл һанаа зобоомо асуудалнууд, «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй зарим мэргэжэлтэдэй һанамжаар, республикын зарим предприятинуудта модо болбосоруулдаг станогуудые, холисо худхадаг түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргажа боломоор юм. Эдэ зуйлнүүд гансашье барилгада бэшэ, хаа яагуй хэрэгтэй бшуу. Үгышье һаа, иимэ нэгэ баримтэ дурдамаар. Ивалгын районой Ороного нуурында хэдэн дабхар һургуули... бетон шалатэйгаар ашаглалгада тушаагдаа. Больницануудта, хүүгэдэй саадуудта иимэ шалануудые хабсаргаха ушарнууд олошорһоор. Барилгашад проектнэ институт тээшээ заагаад лэ, тэдэнэрынь Госстройн документнууд. Элүүрые хамгаалгын министерство руу заншаад лэ Сибириин шэмэрүүн уларилда таарахагүй түмэр-бетон байшангууд бодоһоор лэ даа. Олониитын хабаадалгагүйгөөр, гансахан журналистнуудай оролдолгоор элүүр энхэдэ харша энэ үзэгдэлдэ зөөс табихань бэрхэтэй гэжэ ойлгосотой. Таанадай хабаадалга эндэ тон хэрэгтэй, тон сэнтэй.

Арменидэ болоһон аймшаг тай ехэ гэй хохидолһоо — газарай худэлэлгэһөө манай барилгашад өөнэдтөө тобшолол хэнэ гээшэ гү гэжэ һанаата болоо һэмди. Манай гүйлтаар республикын Госстройн түрүүлэгшын орлогшо Ю. М. Колесов энэ хөөрэлдөөндэ эхи табиһан юм. Энээнэй урдахи проектнууд 7 баллай худэлсые хараадаа абан зохёогдоо һаа, мүнөө 8 баллайхида зохилдуулагдаха ёһотой болоо. Ерэхэ жэлдэ Госстройн түлөөлэгшэдтэй суг барилгын шэнар шалгаха хэдэн рейд-шалгалта үнгэргэхэ түсэбтэйбди.

Худөөдэхи хэрэгүүдые алад гараха аогагүйгөө үшөө нэгэ баримтаар гэршэлгэе. Лениндэ комсомолой нэрэмжэтэ нарин сэмбын комбинадай гүрэнэй тушаан абалгын албанай хүтэлбэрилэгшэ А. Вильдяйкин комбинадта тушаагдадаг нооһоной шакар тухай бэшэжэ, олон ажахынуудые шүүмжэлээ һэн. Хоки элдэб шэрээр тэмдэглэхэ, нооһон соо оо-һор, уялаа орхихо үшарнууд али олон дайралдадаг гэжэ автор тэмдэглээ бэлэй. РАПО-нуудай түрүүлэгшэнэр, ажахынуудай мэргэжэлтэд редакцида харюунуудые эльгээгээ. Комбинадай директор К. П. Альцман энэ үүсхэлыемнай дэмжэжэ, 1990 ондо үргэлжэлүүлыт гэжэ захяа һэн.

Социальна байдалда анхарэлаа хандуулжа, «Эд бараа — элбэгээр, шанартайгаар» гэһэн ниитэ гаршагаа үргэлжэлүүлхэ болоноби. Ямаршье мэдэлэй предприяти байг — эд бараа элбэгжүүлгэдэ заатагүй хабаадаха, түсэбтэлгын, финансоза, банкнуудай худэлмэрилэгшэд хүсэеэ нэгэдүүлэн худэлхэ ёһотой. Тон хэрэгтэй аад, хямда эд бараан һүүлэй үедэ хоморджо байна. Хэлсээтэ сэнгүүд заримдаа хэмһээ үлүү болоно, рознично сэнгүүд зүбөөр хэрэглэгдэнэгүй. Энэ талаар предприятинуудай, худалдаа наймаанай эмхинүүдэй харюусалга дээшэлүүлхэ асуудал тон шухала. 1988 ондо бодото сэнгүүдэй хазагайруулагдаһан ушарһаа ороһон 242,7 мянган түхэриг гүрэнэй бюджедтэ абтаа. Иигэжэ, тобшолоод үзэхэдэ. Буряадай АССР-эй Сэнгүүдэй талаар Гүрэнэй комитедэй туһаламжаар хэрэгтэй темэмнай газетын хуудаһанда һуурха олохол.

Ороной хүгжэлтын Гол шэглэлнүүд соо заагдаһан Түгнын шулуун нүүрһэнэй уурхайн, Гусиноозерскын ГРЭС-эй хоёрдохи эллжээнэй, Улаач-Удын 2-дохи ТЭЦ-эй барилгашадай байра байдал хангалтагүй зандаа. Гэбэшье һайн талынь хуби лалтануудые сбёорон дэмжэжэ, байра байдалаа түбхинүүлхэдэнь һаад болоһон юумэ элишэлжэ байгаа һаамнай, хамтын хэрэгтэ аша нэмэри болохо бшуу.

Хубилгаа шэнэдхэлгын үедэ хүтэлбэрилэгшэдэй үүргэ улам дээшэлнэ. Национальна кадрнууд худэлмэришэн ангиин дунда, хүтэлбэрилхы тушаалнуудташье яһала олон. Онсолбол, «Бурятферммаш» нэгэдэлэй генеральна директор Ю. Н. Цыбиков, «Электромашина» заводой директор А. С. Иванов, «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй начальник Д. Ш. Шагдаров, бусадшье олоон бэлигтэй бэрхэ нүхэд тухайгаа бэшэ һаамнай, хэн хорихоб? Худэлмэришэн хүнэй нэрэ хүндые үргэмөөр, урмыень дүнгэмөөр зураглал, очеркнууд үзөөн бэшэгдэнэ гэжэ мэдэрхэ ёһотойбди. Һара бүриингөө түсэбтэ заатагүй нэгэ хөөр иимэ материал оруулдаг байха гэжэ шиидэбэбди. «Улан Удэтрансстрой» трестын 397-дохи СМП-гэй бригадир Н. К. Левшин, «Теплоприбор» заводой конструктор-технолог В. П. Мархаев, «Гусиноозерская» шахтын проходчик М. Г. Аверин, ЛВРЗ-гэй шэрэм шудхагша А. Б. Инкежинов тухай бэшэхэ гэжэ һаяынгаа түсэбтэ оруулаабди.

«Алдарта Байгалаа аршалан хамгаалая» гэһэн ниитэ гаршаг хөөрдохи хуудаһандаа ходо гарга дагнай үндэһэтэй. «Үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдые гүйсэд сэбэрлэхэ жэнэдгүй һайн технологи үгыы гэһэн гү, али «Дээгүүрхи нөёд мэдэхэ ёһотой даа» гэһэн бодомжоёо орхиёл. Хүн бүхэн өөр өөрын нютаггай. Тоэд бултанаймнай нютаг — Буряад орон, эрдэни зэндэмэни—Байгал далаймнай. Сэлэнгын районоор һаа ябааб. Галуута Нуурнай гайтай байдалда оронхой. Энээн тушаа һанамжа зарим зонһоо асуухада, сэдьхэл тэнилгэн харюунуud дуулдаа һэн: «Би эндэхи бэшэб, Ноёхонойхиб». «Хари, Гусиноозерскын ГРЭС бузарлана гэлсэгшэл даа»...

Һэшхэлыемнай хэн һэргээхэб? Газар, уһанайнгаа баялигые ухаан бодолойнгоо бэлигһаа өөрэгүй хаймадан хайрлажа, хамгаалжа ябахыемнай хэн бидэниие һургахаб?

Ажахын тоосоон, арендэ подряд, кооперативуud, алмалта арьбалалта, ашэг олзо, эрдэм-техникын дэбжэлтэ, экономическа һуралсал—олон даа, хөблэлдэ бэлдэхэ гэбэл, темэнүүднай. Гэбэшье мүнөөдэр дабтан хэлэхэ гэл бодолней иимэ: үйлэдбэридөо, ажахыдаа эзэн байгаа хадаа газар, уһанайнгаа эзэн байнаа бу мартая. Энэ талаар өөнэдынгөө һанамжа, дурадхал тухай бэшэжэ байгыт гэжэ хүндэтэ уншагшадаа үрэалха байнаб.

Г. ДАШЕЕВА,
газетын промышленностиин ба барилгын таһагые даагша.

„Буряад үнэндэ“ захил хэхэдээ, индексыень зүбөөр бэшэхые гуйнабди. Газетымнай индекс 50901.

БАЙГАЛАЙ ЖАСАДА ДАМЖУУЛАГДАХА

Северобайкальск хотодо СССР-эй журналистнуудай холбооной гэшүүн Ф. П. Пилюгинай фотовыставкын хаалта баяр ёһололой оршондо болобо. Хоёр һара хахадай туршада үргэлжэлһэн энэ выставкые гурба мянганһаа үлүү зон хаража үрдээ юм. БАМ-ай алдарта барилгашад А. Бондарь, А. Графов, А. Раппопорт гэгшэд выстаакын хаалтада байлсажа, үгэ хэлээ. Арадай депутадуудай Северобайкальск хотын гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо О. Ф. Усынин олон зондо залуу наныень һануулһан, хүмүүжүүлхы ехэ удхатай фото-зурагуудай авторта баяр баясхалан хүргэбэ. Северобайкальск хотын уран зурагай галерейн фондо эдэ бүтэлнүүдынь хэтэдээ үлөөгдэбэ.

Удаань Северомуйск тосхондо эдэ фото-бүтээлнүүд ябаашагдаха юм. Баяр ёһололой түгэсхэлдэнь хэдэн фотозурагуud үнэ сэн хаялсаатайгаар худалдагдажа, ороһон мүнгэн, авторай хүсэһэнтэйнь зохилдуулан, Байгалай жасада дамжуулагдаа.

И. СЕЛИВАНОВА.
Хойто-Байгалай район.

ЗАЛУУ ХҮДЭЛМЭРИШЭНЭЙ ҺАЙНДЭР

Улаан-Удэ хотын 47-дохи кварталда оршодог соёлой-спортивна комплекс соо (түмэр хүүргэнүүдэй хэрэгсэлнүүдэй заводһоо мэдэлтэй) залуу худэлмэришэнэй һайндэр үнгэргэдэбэ. Техническэ мэргэжэлэй училищинуудай уран һайханай коллективүүд дуу, хатар дэлгээжэ, сугларагшадые огсом, залуу зангаараа, уран бэлигээрээ баясуулаа юм.

Яармаг эмхидхэгдэжэ, болгоһон, булаһан, шараһан эдеэн, саад, огород соо ажал хэхэдэ таатай хэрэгсэлнүүд, трикотаж хубсаһан, үхибүүдэй нааданхай эндэ олоор худалдагдаа. Эдэ бүгэдые техническэ мэргэжэлэй училищинуудай һурагшад бүтээгээ бшуу. Багашуулай дамжаха, абирха спортивна булан, элдэб шүрэбүүд,. Ажалда атаржака, худэлмэридэ худэржэхэ гээшэ эндэһээл эхитэй ха юм.

Зурагууд дээрэ: 1. Амтатай пирожнотой халуун кофе уухада ямар аятайб! 2. Залуу наймаашад жэжэ-божо хэрэгсэлнүүдые худалдана.

Ж. Халбазыковэй фототекст.

ЗЭДЭҺЭЭ МЭДЭЭСЭНЭ

БУРЯАД УРЛАЛДА ҺУРГАНА

Районой пионернүүдэй байшан соо модель бүтээлгын, макраме уялгын, эдир геологуудай, зүг шэгээ зүбөөр тодорхойлогшодой, фото-зурагай ба бусад олон кружогуud ажалаа ябуулжа эхилэнхэй. Энэ жэлдэ эндэ мүнгэшэ дархашуулай шэнэ кружок нээгдэнхэй. Һииха бэһэлиг, бугеег, элдэб зүүдхэл гоё һайханаар, угалзатуулан дабтан бүтээдэг дархан Г. Р. Цыренов кружогые ударидана.

МАЛШАДАЙ УРМАНДА

Киносеткин районой дирекци кинофильм харуулдаг япон аппаратура һаяхан худалдажа абаба. Найдамтай һайн энэ аппаратураар хонишолто, һаалишадта кино харуулха.

ТАЙГЫН БАЯЛИГ СУГЛУУЛБА

Районой госпромхозой коллектив байгша ондо урда жэлнүүдэйхиһээ һайнаар ажеллажа байнхай. Ой тайгын шэмэг—үнэмэс, һархяаг, эм домдо ородог түүхэй эд суглуулха даабарыяа улүүлэн дүүргэһэн байна. Мүнөө хушын һамар суглуулха даабариин 60 процент дүүргэгдээ.

Ажахын бухы участогуудай ородосотой һайнаар худэлһэнэй ашаар, тоэар-а продукци гаргаха, худалдаха түсэб сум бэлэдүүлэгдээ.

Мүнөө госпромхозой коллектив агнуурийн хаһа угтуулан бэлэдхэлэй худэлмэри ябуулна. Тиин октябриин эзэс багаар эндэхи ангуушад «зөөлэн алта» олзоборилхоёо тайга гараха юм.

В. ДАМПИЛОВ.

ҮНДЭҺЭН ЁҺО ЗАНШАЛАА ҺЭРГЭЭ

Улаан-Үдэдэ Буряадай соёлой түб байгуулагдаба

Октябриин 8-да М. Горькиин нэрэмжэтэ республиканска научна библиотекын конференц-зал соо Буряадай соёлой түбые байгуулгада зорюулагдаһан хуралдаан болобо. Урдэ үдэрынь газетэнүүдтэ толилогдоһон соносхол уншаһан, юрэнхыдөө, буряадай үндэһэн соёлые, жэнхэни ёһо заншалнуудые һэргээхэ гэжэ зориггожоһон хүнүүд һайн дураараа эндэ сугларһан байна Тэдэнэй дунда эрдэмтэд, уран зураашад, уран зохёолшод, журналистнууд, худэлмэришэд, алба хаагшад бии.

Буряадай соёлой түбые байгуулха эмхидхэлэй бүлэгэй түрүүлэгшэ П. А. Шаблин оролто үгэ хэлэхэдээ, иимэ түб байгуулха тухай һанал бодол түрүүшынхээ байгша оной июнь соо, залуушуулай гэр байрын комплекснуудай (МЖК) нюгагууд хоорондын уулзалга дээрэ бии болоо юм гэжэ мэдээсэбэ. Ушарынь гэхэдэ, илангаяа залуушуулай дунда түрэл хэлээ, үндэһэн иргагуураа огто мэдэхэгүй, арадайнгаа жэнхэни ёһо заншалнуудые хэрэгсээхэгүй ябадал үргөөөр дэлгэршөө ха юм. Иимэ байдалые усадхан дабаха һэдэлгэнүүд Буряадай эрдэмэй түбэй, уран зохёолшодой холбооной зуһөө хэгдэдэг ааб даа. Гэбэшье энэ хэрэгтэ зон үсөөнөөр хэбаадана, олониитын зуһөө ёһоор дэмжэгдэнэгүй. Тиимэһээ аша урань харагданагүй. Үндэһэн сэдьхэл мэдэрэлээ алдаһан залуушуулай дунда хуулли буса ябадал гаргаха ушарнууд олошоронхой. Партийна, гүрэнэй эмхи зургаануудэй олонхи ушарта албан хойроогоор худэлхэ маяг заншал буряад хэлэ, соёлоо хүгжөөн дэлгэрүүлхэ гэһэн эдэбхитэдэй ажал ябуулгада хизаарлалта табина гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Хоёр һарын урда тээ Буряадай соёлой түбые байгуулха эмхидхэлэй бүлэг бии болоо һэн. Тэрэнэй бүридэлдэ ороһон 15—20 хүн среда бүхэндэ сугларжа, байгуулагдаха түбэй худэлмэриин дүрим бэлдэһэн байна. Бэлэдхэлэй худэлмэридэ Зүүн Сибириин соёлой институдай профессор В. Ц. Найдакова эдэбхитэйгээр хабаадаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Хуралдаанай үедэ Буряадай соёлой түб тухай дүрим зүбшэн хэлсэгдэжэ, гол түлэб һайшаагдаба. «Буряадай соёлой түб — СССР-эй, Буряадай АССР-эй Конституцинуудтай, тус дүримтэй зохилдуулан, худэлмэреэ бэелүүлдэг ниитын бээ даанхай эмхи болоно», — гэжэ дүримэй оролтын хубида бэшэгдэнхэй. Советскэ Союзай арадуудай соёлнуудай хэмжээндэ хүрэмэ дүрбэн тэгшэ буряад социалис соёлые бүрилдүүлхэ зорилгоор буряад үндэһэн ёһо заншалнуудые али бухы талаарнь һэргээхэ болон тэдэниие мүнөөнэй үеэл бодоптой таарандуулха замуудые бэдэрхэ гээд түбэй гол зорилгонуудэй нэгэн тодорхойлогдонхой. Манай һэнахада, тус хубиин найруулга дан орёо байна. Тиихэдэ, буряад хэлэн огто дурдагдаагүй. Харин мүнөө үедэ үндэһэн соёлоо, ёһо заншалаа һэргээхэ хүдэлмэриие нэн түрүүн хэлэнһээ эхилхэ шухала. Үүндэбгэхэдэ, «соёл» гэһэн ойлгосодо хэлэн гээшэмнай гол, шиидхэхы һуури эзэлдэг шуу. Хэлээ алдабал, соёлоймнай һүнэн, үгы болохо байһаниинь ойлгосотой.

Тиимэһээ зүбшэн хэлсэлгын үедэ түбэй гол зорилгонуud тушаа дүримэй хубиие иимээр найруулха дурадхал бидэ оруулһан байнабди: **«Буряад хэлые, буряад үндэһэн соёл, ёһо заншалые али болохоор хүгжөөхэ, эдэ ёһо заншалнуудые мүнөө үеын үзэл бодолтой таарандуулха замуудые бэдэрхэ».**

Дүримэй ёһоор, түбэй ажал ябуулгада СССР-эй болон хилын саанахи эрхэтэд, мүн гүрэнэй болон ниитын эмхинүүдэй коллективүүд һайн дураараа хабаадаха аргатай. Гүрэнэй банкда түб өөрын счедтой, герб барлагдаһан тамга, штампуудтай байха, тэрэшэлэн түб өөрын хэблэлэй органтой байха, гэгээрэлэй, методическа, тайлбари-мэдээсэлэй литература, барламал бусад зүйлнүүдые гаргаха.

Ажал ябуулгынь гол шэглэлнүүдэй дунда мүнөө үеын буряад хэлэ шудалха курсануудые эмхидхэхэ гээд бэшэтэй. Мүн үшөө нэгэ иимэ зүйл бии: «буряадуud болон монголнуудай 1930 он болотор байһан бэшэмэл зохёолнуудые бээ даагаад шудалхын тула хуушан монгол үзэг бэшэгэй кружогуудые эмхидхэхэ». Эндэ «буряадуud болон монголнууд» гэһэн үгэнүүдээр арсалдаан гараа. Уран зураача Б. Тайсаев монголнууд гэһэн яһатан үгы юм — халха-монголнуud. ойрат-монголнууд, чахар-монголнууд, буряад монголнууд гэхэ мэтэшэлэн байха гээд һанамжалба. Тиимэһээ энэ хубида «буряадуud болон монголнууд» гэнгүй «буряад-монголнууд» гэжэ зайаха. В. Ц. Найдакова, С. Ш. Чагдурова болон бусадай хабаадалгатайгаар болоһон арсалдаанай һүүлээр «буряадуудай болон бусад монгол арадуудай зохёолнуудые» гээд найруулха гэжэ хэлсэгдэбэ.

Үзэл бодолой заншалта суртал һургаанууdые (буддын, баһгэй, христос шажан мүргөлэй), буряад угсаатанай ниитын абари заншал, суртал һургаалда тэдэнэй үзүүлэһэн чулөөө шэнжэлэлгэдэ туһа хүргэхэ гэһэн шэглэл бии.

Урданай эдлэл, үрелгэнүудые һэргээхэ, жэнхэни мэяггай буряадай мүнөөнэй хубсаһа олоор өёжо гаргаха. Түб Азиин арадуудай искусствын музей нээлгэдэ туһалха, буряадай аман зохёолой ёһо заншал сахиха, дэлгэрүүлхэ, буряадай архитектурын зуйлнүүдые бэрилгада нэбтэрүүлхэ, республикаһаа гадуур, хилын саанаажаһуудаг буряадуудтай харилсаануудаа үргэдхэхэ — арадаймнай һэргэн хүгжэхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ уялга эдэ һанал хүсэлнүүдые Буряадай соёлой институтай ритой хубитаяа оруулаа.

Хуралдаан дээрэ соёлой түбэй гүйцэтгэгдэ — координационна штадууд тодорхойлогдоо. Түрүүлэгшэһээ гадна эмхидхэлэй таһагай, дэлмэрилэгшэ, шинжэлэгшэ, миссиин хөёр гишүүн дэнь ороо. Советскэ шээр П. А. Шаблин, Тэрэ Боохоной рай-һуурында турэһэн, мединститут дүүргэгдэ тээнь Улаан-Удын ... гэр байрын комплексыг ... хугасаа соо эд бараан ... баталагдаа. Түбэй ... нүүд хоёр жэлдэ ... үнгэргэгдэхэ ёһотой.

Түбэй мүнгэн ... альна зөөринь СССР-хипын саанахи ... дэй, гүрэнэй эмхи ... предприятинуud, ... нүүдэй һайн дурдаг ... оруулалгаһаа бүрилгэ ... рээнһээ гадна түб ... һан кооператив, ... нуудай, хэблэлэй ... сёёлой бусад ажал ... абтаһан олзо, гуртаг ... һомололгонуud ... ри бололсохо. Тиимэ ... маар республикын ... нуудэй Советэ бүрилгэ ... лой түбэй бүридэлдэ ... хойно Гүрэнэй бэ ... сангайнь счедой ... хойлогдохо. Тиимэ ... приятинуud, эмхи ... тус тус хүнүүд мүр ... энэ счедтонь оруулаа ... болохо.

Түүхэлдэнь РСФСР-дай артист Б. Н. Ва ... ёлой институдай ... В. Ц. Найдакова, ... институдай профессор ... Чагдуров, Советскэ ... һунгагшадай клубай ... С. И. Новосёлов ... эмхиин бии болоһ ... амаршалгын үгэ ...

Н. ВАДМА

ШАТАРАЙ ҺОНИН

Республикын чемпионой нэрэ эзэргэдэ хүртэхын түлөө наадан эхилбэ. Мүрысөөндэ эрхим бэрхээр наададаг гэгдэһэн 30 шатаршан энэ удаа сугларба. Тэдэнэй дундаһаа нэрлэбэл, республикын үнгэрэгшэ жэлэй чемпион Игорь Брылев, хоёрдохи һуури эзэлһэн Баир Митыпов, мастерта кандидадуud Эдуард Халудоров, Валерий Залкинд, Улаан-Удын чемпионой нэрэ эзэргые хубаһан Базаржап Сампилов, Анатолий Раднаев, республикын профсоюзуудай спортын булгэмэй чемпион Илья Елсуков (Гусиноозерск), спортын ветерануудай дундаһаа чемпионой нэрэ эзэргэдэ хүртэнэн Бато Мункоев, хүдөө ажахын спартакиадын нааданда нэгэдэхи хюлгэ дээрэ эрхим дүн харуулжа, чемпион болоһон Согто Намжилов, мүн энэ наадэнай дүнгөөр шанда хүртэһэн Владимир Агафонов (ЛВРЗ), Загарайн районой Шэнэ-Бэрээнэй заводой худэлмэришэн Виктор Эйдис, болон бусадые нэрлэлтэй. Эдэнэрһээ гадна 20 эхэнэр шатаршад мүрысөөндэ хабаадаха болоно.

Республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэһэн нааданда эрхимлэжэ гараһан шатаршад Зүүн Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй зонын түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэхэ нааданда хабаадалсаха эрхэдэ хүртэхэ юм.

* * *

Хойто-Байгалай райондо «Байгалай долгин» гэһэн шатарай һайндэр боложо дүүрэбэ. Һонирхолтой энэ нааданда Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой болон профсоюзуудай спортын булгэмэй команданууд хабаадаһан байна. Дүн хамта 11 командын шатаршад хэдэн үдэрэй туршада «хэмнай хэнээ» гэһэн үрэдоро наадаа ха юм. Улаан-Удэ хотын профсоюзуудай спортын булгэмэй шатаршад абажа боломорр 36 һаа 25,5 очко абажа, нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Удаадахи хөёр һуурие Красноярска хизаарэй Дизногорскын, Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй спортын клубай шатаршад эзэлһэн байба. Эдэнэр тус тустаа 25—24,5 очко абаһан байгаа. Өөнэд өөнэдынгөө дэрэ наадаһан наадаанда Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой болон профсоюзуудай спортын булгэмэй команданууд хабаадаһан байна. Дүн хамта 11 командын шатаршад хэдэн үдэрэй туршада «хэмнай хэнээ» гэһэн үрэдоро наадаа ха юм. Улаан-Удэ хотын профсоюзуудай спортын булгэмэй шатаршад абажа боломорр 36 һаа 25,5 очко абажа, нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Удаадахи хөёр һуурие Красноярска хизаарэй Дизногорскын, Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй спортын клубай шатаршад эзэлһэн байба. Эдэнэр тус тустаа 25—24,5 очко абаһан байгаа.

ЭДИР ХАРБАГШЫН МЭРГЭН ГОДЛИ

Һүр харбалгаар СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мурысөөн Брест хотодо боложо, бухы шахуу союзна республикануудай, Москва болон Ленинград хотонуудай суглуулагдамал командануудай 150 гаран мэргэшүүл хабаадаба.

Манай республикын бэлигтэй бэрхэ 8 һүр харбашад Россин Федерациин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, хөёхо мэргэнээ туршалсаһан байгаа. Тиихэдээ Улаан-Удын техническэ мэргэжэлэй 7-дохи училищиин һурагша, спортын мастер Валерий Лысенко онсо шалгарба.

М-1 упражненеэр харбахадаа, В. Лысенко 1303 очко тудажа, хоёрдохи һуурида гараһан байгаа. Гурбадахи үдэр тэрэ Эрхүү хотын уласхоорондын классай спортын мастер Геннадий Митрофановта гартаба. Удаадахи үдэрынь энэ жэлдэ дэлхэйн чемпион болоһон Харьковай харбагша Станислав Забродскитой тэн адли очко — 333 тудаһан байгаа. Гурбадахи, дүрбэдэхи үдэрэй дүнгүүдээр Валерий Лысенко 1337 очко тудажа, уласхоорондын классай спортын мастерай нормативыг дүүргэ.

Түгэсхэлэй мурысөөн илангаяа шанга тэмцэлдэ үнгэрбэ. Львов хотын түлөөлэгшэ Константин Школьный 339 очко тудажа, хоёрдохи жэлээ удаа ларжа, байгуулагдаха түбэй худэлмэриин дүрим бэлдэһэн байна. Бэлэдхэлэй худэлмэридэ Зүүн Сибириин соёлой институдай профессор В. Ц. Найдакова эдэбхитэйгээр хабаадаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Хуралдаанай үедэ Буряадай соёлой түб тухай дүрим зүбшэн хэлсэгдэжэ, гол түлэб һайшаагдаба. «Буряадай соёлой түб — СССР-эй, Буряадай АССР-эй Конституцинуудтай, тус дүримтэй зохилдуулан, худэлмэреэ бэелүүлдэг ниитын бээ даанхай эмхи болоно», — гэжэ дүримэй оролтын хубида бэшэгдэнхэй. Советскэ Союзай арадуудай соёлнуудай хэмжээндэ хүрэмэ дүрбэн тэгшэ буряад социалис соёлые бүрилдүүлхэ зорилгоор буряад үндэһэн ёһо заншалнуудые али бухы талаарнь һэргээхэ болон тэдэниие мүнөөнэй үеэл бодоптой таарандуулха замуудые бэдэрхэ гээд түбэй гол зорилгонуудэй нэгэн тодорхойлогдонхой. Манай һэнахада, тус хубиин найруулга дан орёо байна. Тиихэдэ, буряад хэлэн огто дурдагдаагүй. Харин мүнөө үедэ үндэһэн соёлоо, ёһо заншалаа һэргээхэ хүдэлмэриие нэн түрүүн хэлэнһээ эхилхэ шухала. Үүндэбгэхэдэ, «соёл» гэһэн ойлгосодо хэлэн гээшэмнай гол, шиидхэхы һуури эзэлдэг шуу. Хэлээ алдабал, соёлоймнай һүнэн, үгы болохо байһаниинь ойлгосотой.

Тиимэһээ зүбшэн хэлсэлгын үедэ түбэй гол зорилгонуud тушаа дүримэй хубиие иимээр найруулха дурадхал бидэ оруулһан байнабди: **«Буряад хэлые, буряад үндэһэн соёл, ёһо заншалые али болохоор хүгжөөхэ, эдэ ёһо заншалнуудые мүнөө үеын үзэл бодолтой таарандуулха замуудые бэдэрхэ».**

Дүримэй ёһоор, түбэй ажал ябуулгада СССР-эй болон хилын саанахи эрхэтэд, мүн гүрэнэй болон ниитын эмхинүүдэй коллективүүд һайн дураараа хабаадаха аргатай. Гүрэнэй банкда түб өөрын счедтой, герб барлагдаһан тамга, штампуудтай байха, тэрэшэлэн түб өөрын хэблэлэй органтой байха, гэгээрэлэй, методическа, тайлбари-мэдээсэлэй литература, барламал бусад зүйлнүүдые гаргаха.

Ажал ябуулгынь гол шэглэлнүүдэй дунда мүнөө үеын буряад хэлэ шудалха курсануудые эмхидхэхэ гээд бэшэтэй. Мүн үшөө нэгэ иимэ зүйл бии: «буряадуud болон монголнуудай 1930 он болотор байһан бэшэмэл зохёолнуудые бээ даагаад шудалхын тула хуушан монгол үзэг бэшэгэй кружогуудые эмхидхэхэ». Эндэ «буряадуud болон монголнууд» гэһэн үгэнүүдээр арсалдаан гараа. Уран зураача Б. Тайсаев монголнууд гэһэн яһатан үгы юм — халха-монголнуud. ойрат-монголнууд, чахар-монголнууд, буряад монголнууд гэхэ мэтэшэлэн байха гээд һанамжалба. Тиимэһээ энэ хубида «буряадуud болон монголнууд» гэнгүй «буряад-монголнууд» гэжэ зайаха. В. Ц. Найдакова, С. Ш. Чагдурова болон бусадай хабаадалгатайгаар болоһон арсалдаанай һүүлээр «буряадуудай болон бусад монгол арадуудай зохёолнуудые» гээд найруулха гэжэ хэлсэгдэбэ.

Үзэл бодолой заншалта суртал һургаанууdые (буддын, баһгэй, христос шажан мүргөлэй), буряад угсаатанай ниитын абари заншал, суртал һургаалда тэдэнэй үзүүлэһэн чулөөө шэнжэлэлгэдэ туһа хүргэхэ гэһэн шэглэл бии.

Урданай эдлэл, үрелгэнүудые һэргээхэ, жэнхэни мэяггай буряадай мүнөөнэй хубсаһа олоор өёжо гаргаха. Түб Азиин арадуудай искусствын музей нээлгэдэ туһалха, буряадай аман зохёолой ёһо заншал сахиха, дэлгэрүүлхэ, буряадай архитектурын зуйлнүүдые бэрилгада нэбтэрүүлхэ, республикаһаа гадуур, хилын саана ажаһуудаг буряадуудтай харилсаануудаа үргэдхэхэ — арадаймнай һэргэн хүгжэхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ уялга эдэ һанал хүсэлнүүдые Буряадай соёлой институтай ритой хубитаяа оруулаа.

Хуралдаан дээрэ соёлой түбэй гүйцэтгэгдэ — координационна штадууд тодорхойлогдоо. Түрүүлэгшэһээ гадна эмхидхэлэй таһагай, дэлмэрилэгшэ, шинжэлэгшэ, миссиин хөёр гишүүн дэнь ороо. Советскэ шээр П. А. Шаблин, Тэрэ Боохоной рай-һуурында турэһэн, мединститут дүүргэгдэ тээнь Улаан-Удын ... гэр байрын комплексыг ... хугасаа соо эд бараан ... баталагдаа. Түбэй ... нүүд хоёр жэлдэ ... үнгэргэгдэхэ ёһотой.

Түбэй мүнгэн ... альна зөөринь СССР-хипын саанахи ... дэй, гүрэнэй эмхи ... предприятинуud, ... нүүдэй һайн дурдаг ... ору